

ADAM STANKEVIČ

## Antano Klemento kūrybinės aspiracijos<sup>1</sup>

ANOTACIJA. Straipsnyje nagrinėjama Antano Klemento kūryba, kurią bandoma paaiškinti remiantis jo biografijos faktais. Pateikti Klementų šeimos istorijos duomenys rodo Antano Klemento iškilimą giminėje – smulkios bajorijos atstovas tapo pavieto (vėliau apskrities) pareigūnų elito nariu. Keliama hipotezė, jog sumanymas parengti rankraštinę eilėraščių knygą buvo susijęs su visuomenėje pasiekto statuso įprasminimu ir buvo pradėtas realizuoti 1803 arba 1804 m. Taip Klementas norėjo įsiamžinti giminės istorijoje ir būti pavyzdys (tiek karjeros, tiek gyvenimo būdo atžvilgiu) savo palikuonims. Poetas puoselėjo tam tikras intelektualines aspiracijas, tikėjosi savo kūrybos įvertinimo ir sklaidos. Straipsnyje siekiama pateikti sociokultūrinį Žemaitijos bajoro portretą, atskleisti jo kūrybinių aspiracijų šaltinius. Plačiau yra analizuojamos pragmatinės Klemento rašymo intencijos – „pedagoginiai“ tekstai, skirti vaikų moralinėms nuostatomis ugdyti, ir proginė literatūra, kurios adresatai – autoriui asmeniškai pažįstami žmonės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI. Antanas Klementas; lietuvių literatūra (XIX amžius); daktinė poezija (lietuvių).

1910 m. Mykolas Biržiška paskelbė savo tyrimą, kuriame pirmą kartą pristatė XVIII a. antroje pusėje – XIX a. pradžioje gyvenusio ir lietuvių kalba rašiusio Žemaitijos bajoro Antano Klemento<sup>2</sup> kūry-

<sup>1</sup> Straipsnis parengtas vykdant Lietuvos mokslo tarybos (sut. Nr. LIT-8-75) finansuojamą projektą „LDK teisininkų intelektualinės aspiracijos: Antano Jackaus Klemento atvejis“.

<sup>2</sup> Klementas gimė 1756 m. (tikslu gimimo diena nežinoma), o krikštytas tų pačių metų rugpjūčio 22 d. (Sedos Romos katalikų bažnyčios 1745–1769 m. gimimo metrikų knyga, LVIA, f. 1455, ap. 1, b. 18, l. 77). Krikšto tėvai buvo Žemaičių Kalvarijos dominikonų

bą<sup>3</sup>. O šio palikimas išties įspūdingas: didžiulis trijų tūkstančių puslapių veikalas<sup>4</sup>, apimantis beveik trijų dešimtmečių kūrybą, yra unikalus žvelgiant į to meto raštijos palikimą, ir ne tik Lietuvos kontekstą. Klementas užėmė tvirtą vietą lietuvių literatūros istoriografijoje: dalis jo eilėraščių buvo paskelbta<sup>5</sup>, o kūryba sulaukė nemažo tyrinėtojų susidomėjimo, buvo tiek vadovėlių ir sintezių, tiek atskirų tyrinėjimų objektas<sup>6</sup>. Tačiau Klemento asmenybės atskleidimas vien „per literatūrą“ yra nepakankamas, o duomenų jo biografijai faktiškai nepadaugėjo nuo XX a. trečiojo dešimtmečio<sup>7</sup>. Apibūdinamas

---

vienuolyno vyresnysis Jokūbas Danilavičius ir Jadvyga Drozdovska (*ibid.*). Klemento mirtis 1823.VI.16 greičiausiai nebuvo staigi, nes gavo ligonių patepimą (Telšių Romos katalikų bažnyčios 1821–1828 m. mirties metrikų knyga, *ibid.*, f. 1480, ap. 1, b. 32, l. 20v). Ten pat nurodyta, jog jis buvo palaidotas Telšių parapijos kapinėse.

- <sup>3</sup> Iš pradžių Mykolo Biržiškos straipsnis „Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžio XIX-ojo amžiaus“ pasirodė *Lietuvių tautos* pirmo tomo ketvirtajame sąsiuvinyje (1910, p. 495–529), o vėliau buvo išleistas atskiru spaudiniu. Šiame tyrime naudotasi kiek papildyta straipsnio versija, išspausdinta knygoje: Mykolas Biržiška, *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos*, kn. II, Kaunas: Spindulio bendrovės spaustuvė, 1938, p. 17–82.
- <sup>4</sup> Šiuo metu jis yra saugomas Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, pažymėtas Nr. F 1–2156, F 1–2157, F1–2158. Originalus pavadinimas: *Dzielko moje własnoręcznie wierszem, a w malej cząstce prozą napisane i alfabetnie porzqdnie zregestrowane*, t. I–III (toliau – *Dzielko*). Šiame straipsnyje citatos iš minėto šaltinio pateikiamos originalo ir pažodinio arba laisvo vertimo iš lenkų kalbos forma. Už galimybę dirbti su minėtu šaltiniu noriu nuoširdžiai padėkoti Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos darbuotojams, o už vertingus patarimus – šio straipsnio recenzentams.
- <sup>5</sup> Plačiau žr.: Vaclovas Biržiška, *Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m. biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. II: *XVIII–XIX amžiai*, Čikaga, 1963, p. 225–225; Antanas Klementas, *Žemaitiška giesmelė*, paruošė Vytautas Vanagas, Vilnius: Vaga, 1972; *Lietuvos literatūros antologija 1795–1831: Šviečiamasis klasicizmas, preromantizmas*, t. I, sudarytoja Brigita Speičytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, p. 202–254.
- <sup>6</sup> Žr.: Juozas Kralikauskas, „Žemaitiškoji A. Klemento kūryba“, *Židinys*, 1939, Nr. 5–6; Meilė Lukšienė, Vytautas Galinis, *Lietuvių literatūros istorija*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957, p. 352–357; Giedrius Subačius, „Antano Klemento žemaičių kalba“, in: *Lietuvių kalbotyros klausimai*, t. 37, Vilnius, 1997, p. 225–246; Juozas Girdzijauskas, *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001, p. 291–295; Vita Gaigalaitė, *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*, Vilnius: Vaga, 2005, 127 p.; Paweł Buchowiec, *Dwujęzyczne początki nowożytnej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*, Kraków: Universitas, 2008, p. 85–101.
- <sup>7</sup> Mykolo Biržiškos surinktus faktus vėliau kiek papildė tik Mykolas Brenšteinas, žr. „Wincenty Wizbor-Bohdanowicz, Szczegóły niektóre życia mojego. Wspomnienia palestranta żmudzkiego z lat 1781–1833“, do druku przygotował i przypisami uzupełnił Michał Brensztejn, *Ateneum wileńskie*, 1929, t. 6, p. 225–258.

Klemento kūrybą Pawełas Buchowiecas *Veikalėlė* pavadino *silva rerum* tipo rinkiniu, kuriame sukaupti įvairaus pobūdžio ir paskirties tekstai<sup>8</sup>. Šalia grožinės literatūros kūrinių, kuriuose dominuoja estetizacijos funkcija, randame eiliuotų ir prozinių tekstų, susijusių su Klemento profesine veikla bei kasdienybe, taip pat pramoginio bei didaktinio pobūdžio kūrinių, funkcionavusių nedidelėse ir apibrėžtose žmonių grupėse (tarp autoriaus bendradarbių, kaimynų, pažįstamų, šeimos narių) – vadinamosiose tekstinėse bendruomenėse<sup>9</sup>. Aiškesnis Klemento tekstų diferencijavimas ir analizė gali padėti geriau apibūdinti šio intelektualo sociokultūrinį portretą ir atskleisti autoriaus kūrybinės aspiracijos šaltinius. Šio straipsnio tikslas yra pateikti pastabų apie *Veikalėlio* parengimo aplinkybes ir atkreipti dėmesį į Klemento asmenybės bruožus bei su jo kūrybinėmis aspiracijomis susijusius veiksnius. Tikimės, jog tai leis geriau suprasti ir paaiškinti įvairius Klemento kūrybos aspektus<sup>10</sup>.

Gana gausioje Antano Klemento kūrybai skirtoje istoriografijoje iki šiol stebėtinai mažai dėmesio buvo rodoma *Veikalėlio* parengimo aplinkybėms. Bandydami datuoti šio kūrėjo eiles mokslininkai gana vieningai jas priskyrė XVIII a. paskutinio dešimtmečio pradžiai. Mykolas Biržiška spėjo, jog pirmieji žinomi Klemento kūriniai buvo parašyti 1792 m., o Vytautas Vanagas atkreipė dėmesį į eilėraščių, kuriame aprašytos 1789 m. vykusios Klemento vestuvės, ir spėjo, jog apytikriai tais metais ir reikia datuoti rankraščio pradžią<sup>11</sup>. Tačiau

<sup>8</sup> Paweł Buchowiec, *op. cit.*, p. 90.

<sup>9</sup> Apie tekstinės bendruomenės sąvoką plačiau žr. Tomas Andriukonis, *Originalieji Antano Baranausko tekstai (1853–1863) – rašymo istorija*, daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013, p. 49–51.

<sup>10</sup> Pvz., kai kada Klemento kūryboje ieškoma pernelyg gilių prasmės. Štai Vita Gaigalaitė (*op. cit.*, p. 112) analizuodama eilėraščių „Vilnietiškas juokelis“ („Zarcik wileński“, *Dzielko*, t. III, p. 102) svarstė apie uodo, kandies ir varlės alegorijas, tačiau jame tiesiog šaipomasi iš kandidatų į teismo asesoriaus pareigas pavardžių, kurios buvo Komar, Moll (arba Mohl, iš Livonijos kilusi bajoriška šeima) ir Žaba. Panašiai Klementas dažnai mėgdavo pajuokauti iš Telšių bernardinų pamokslininko Žabos pavardės, laiškuose pastarajam rašydavo apie: iš ambonos kalbėjusią (*ibid.*, t. I, p. 757), punše plaukiojusią („Zaidimas bernardinų pamokslininko Žabos pavarde ir siejant su tuo, kad jis vaišino punšu“ („Zabaweczka z powodu nazwiska księdza Żaby kazn[odziei] bern[ardyńskiego], i że on dawał poncz“), *ibid.*, t. II, p. 57) ar ledu vaikščiojusią (skirtingai nuo žiemą tupinčių po ledu) „varlę“ (*ibid.*, t. II, p. 177).

<sup>11</sup> Antanas Klementas, *Žemaitiška giesmelė*, p. 163. Panašiai Pawełas Buchowiecas (*op. cit.*, p. 88) ankstyviausius Klemento eilėraščius datavo XVIII a. paskutiniojo dešimtmečio pradžia.

teksto realijos ir *Veikalėlio* parengimo principų analizė leidžia padaryti kelias išvadas. Pirmą – nukelti Klemento kūrybinės biografijos pradžią mažiausiai iki 1783 m. Pirmajame rankraščių tome randame eiles, kuriomis šlovinamas Žemaičių seniūnas ir jo paskirti teisėjai:

Ciesz się powszechność żmudzkiego narodu  
Żeś doczekała żądanego grodu  
Gorliwie tylko obywatela proście  
Niech Bóg najwyższy żmudzkiemu starości  
Zdrowie najlepsze w późny wiek przedłuży  
Zapewne będzie dla was pokój duży.<sup>12</sup>

Džiaukitės, visi Žemaičiai, / sulaukę pilies teismo, kurio reikalavote, / tik stro-  
piai, piliečiai, prašykite, / kad Aukščiausiasis Dievas suteiktų Žemaičių seniūnui /  
geriausios sveikatos iki vėlyvos senatvės, / tuomet, ko gero, galėsite džiaugtis  
didele ramybe.

Kai šias eiles susiesime su istoriniais faktais, taps aišku, jog jos sukurtos konkrečia proga: 1783 m. buvo paskirtas naujas seniūnas Antanas Gelgaudas, o tų metų gruodžio 1 d. darbą atnaujino dvejus metus neveikęs Žemaičių pilies teismas. Antra, galima pagrįstai spėti, jog *Veikalėlio* pirmasis tomas buvo surašytas tik XIX amžiaus pradžioje. Kai kurios aplinkybės leidžia daryti prielaidą, jog Klemento sumanymas surinkti savo kūrinius į vieną knygą buvo nulemtas tam tikrų aplinkybių, būtent – tai buvo visuomenėje pasiekto statuso, apie kurį jo protėviai negalėjo net svajoti, įprasminimas.

Antano Klemento tėvai – Simonas Klementas ir Barbora Montvydaitė – buvo iš smulkiosios bajorijos. Motinos tėvams<sup>13</sup> priklausė Laumių dvaras, kuriame buvo penki valstiečių ir vienas bajorų dūmas<sup>14</sup>. Tai buvo smulkių

<sup>12</sup> „Užrašas šaukimų registravimo žurnale, posėdžiaujant teisme Žemaičių seniūnui“ („Napis na wokandzie przy zasiadaniu star[osty] żm[udzkiego] na sądach“), *Dzielko*, t. I, p. 89.

<sup>13</sup> Atrodo, jog Klemento motinos tėvai buvo Danielius ir Barbora (mergautinė pavardė Lukavičiūtė) Montvydai, kurie 1724 m. po ilgo bylinėjimosi iš sutuoktinių Jono ir Elzbietos Vaidotų už 750 timpų pirko Laumių Pragulbių valdą. Šį dokumentą Antanas Klementas 1777.IX.3 pateikė įrašyti į Raseinių žemės teismo aktų įrašų knygą (LVIA, f. SA, b. 14781, l. 394–395v).

<sup>14</sup> *Ibid.*, f. SA, b. 3341, l. 74; b. 14570, l. 458–459v.

bajorų gyvenama apylinkė Sedos parapijoje. Tėvo giminės<sup>15</sup> turtai buvo dar menkesni. 1797 m. spalio 12 d. Telšių apskrities bajorų deputacijai Antanas Klementas pateikė savo šeimos bajorišką kilmę patvirtinančius dokumentus. Seniausiu žinomu protėviu jis nurodė XVII a. gyvenusį Teodorą Klementą, kuris esą tarnavo kariuomenėje Livonijoje ir išsitarnavo leitenanto laipsnį. Jo sūnus Kazimieras buvo įsigijęs Arcimavičių valdą<sup>16</sup> Breslaujos pavieta, su žmona (Marijona Simenelevičiūte) susilaukė trijų sūnų – Jurgio, Simono (Antano Klemento tėvo) ir Jono bei trijų dukterų – Zuzanos, Kotrynos ir Antaninos. Ankstyviausios žinios apie Simoną siekia 1752 m. gruodžio 11 d., kai jis kartu su broliu Jurgiu darė pareiškimą Breslaujos žemės teisme. Abu teigė, jog tų metų lapkričio mėn., naktį iš 5 į 6 d., per patį vidurnaktį, sudegė svirnas su jame buvusiais „grūdais ir skryniomis“. Tarp pastarųjų buvusi skrynia, kurioje laikyti bylų ir nuosavybes teises patvirtinantys dokumentai, ant pergamento surašytos privilegijos su antspaudais, Abiejų Tautų Respublikos valdovų išduotos jų protėviams, o konkrečiai – Teodorui Klementui ir jo palikuonims, taip pat kiti dokumentai – įvairūs sąrašai ir kvitai, patvirtinantys padūmės ir kitų mokesčių mokėjimą<sup>17</sup>. Jau 1753 m. Simonas Klementas minimas gyvenęs Garduose, Sedos parapijoje. Tų metų lapkričio 18 d. jis susituokė su Barbora Montvydaite<sup>18</sup>, o jau 1754 m. vasario 28 d. jie drauge sudarė sutartį,

<sup>15</sup> Šeimos bajorišką kilmę turėjusiame patvirtinti dokumente („Akt linii rodowitości imienia Klementów“, *ibid.*, f. SA, b. 15170, l. 1145–1146v) Antanas Klementas užrašė, jog jo šeima nuo seno gyvena Žemaitijoje ir jos pradžių susekti yra neįmanoma. Tačiau šeimoje esą buvusi legenda, kad Klementų ir Vaidotų giminės kilusios iš to paties protėvio. Ten pat nurodyta, jog Klementai herbą, pavadintą „Ginkluota ranka“ (aprašytas taip: „żydrame fone ranka su kardu, perverta strėle“), gavo už karinius nuopelnus kartu su valda Vilkijos pavieta. Iš tikrųjų XVIII a. dokumentuose yra minima Vilkijos pavieta buvusi Klementų arba kitaip Kampiais vadinama apylinkė („Klementy alias Kompy“, *ibid.*, b. 14785, l. 328). Šiuo metu Mykolo Biržiškos spėjimo apie vengrišką Klementų kilmę dar negalima visiškai atmesti – atsargius verčia būti Klementų šeimos ryšiai su Ukraina: senelis Kazimieras Klementas titulavosi Černigovo tiltininku, jo sūnus Jurgis ir pastarojo palikuonys gyveno Ukrainoje netoli Vinicos, ten pat vėliau nutekėjo ir viena iš Antano Klemento seserų.

<sup>16</sup> Šios valdos vertė buvo nedidelė, nesiekė dviejų tūkstančių auksinų (*ibid.*, f. SA, b. 14571, l. 399–v, 400–401v).

<sup>17</sup> Skunde taip pat buvo nurodyta, jog velionis tėvas be Arcimavičių valdos užstato teise jau per penkiasdešimt metų valdė ir Krusovščiznos užsienį. Šio pareiškimo išrašą Klementas 1780.III.8 pateikė aktuoti Raseinių žemės teisme (*ibid.*, f. SA, b. 14784, l. 345–346v).

<sup>18</sup> Sedos Romos katalikų bažnyčios 1749–1790 m. santuokos metrikų knyga, *ibid.*, f. 1455, ap. 1, b. 20, l. 6. Be Antano, jie dar buvo susilaukę dviejų dukrų – Kotrynos ir Pranciškos – ir greičiausiai buvo 1762.II.2 Laumėse mirusio naujagimio Andriejaus Klemento tėvai

kuria perleido Laumių dvarą Livonijos kariuomenininkui Vilhelmui Pliateriui<sup>19</sup>. Nuo to laiko Simonas Klementas nuolat ūkvedžiavo Pliaterių giminės dvaruose. 1779 m. kovo 14 d. Vilhelmo Pliaterio sūnūs (Geldžionių seniūnas Antanas ir Livonijos kariuomeninkaitis Juozapas) Tytuvėnuose išdavė Simonui Klementui raštą, kuriame minėta, jog pastarasis buvo pasitelkiamas įvairioms paslaugoms atlikti, septynerius metus buvo Dombrovičių valdos ekonomas, dirbo ištikimai ir sąžiningai, ir nors liko kai kurių nesutarimų dėl apskaičiavimų, bet juos dovanojo<sup>20</sup>. Išlikę dokumentai rodo Simoną Klementą buvus ūkišką ir atsakingą žmogų<sup>21</sup>, tačiau didelės karjeros jis nepadarė ir turtų neužgyveno<sup>22</sup>. Vienintelės pareigos, kurias yra gavęs – 1765 m. rugsėjo 2 d. jam buvo išduotas dokumentas, suteikiantis teisę vadintis Telšių ir Platelių vėliavininku. O jo sūnaus Antano Klemento karjera buvo žymiai

---

(Sedos Romos katalikų bažnyčios 1761–1783 m. mirties metrikų knyga, *ibid.*, f. 1455, ap. 1, b. 21, l. 5). Kotryna Klementavičiūtė vėliau ištekėjo už Žitomiro taurininkaičio Ignoto Koniuševskio, gyveno Voluinėje, o susilaukusi dviejų vaikų anksti mirė. Kita sesuo Pranciška buvo ištekėjusi už Jurgio Kryževičiaus (šis iš pradžių dirbo Skuodo muitinėje, vėliau buvo LDK Iždo komisijos dvarionas) ir 1796 m. iš brolio įsigijo Laumių valdą. Su Pranciška Antanas Klementas visą laiką palaikė artimus ryšius, jo vaikai dažnai leido laiką pas tetą.

<sup>19</sup> Tiesa, vėliau šią valdą Pliateris Klementams sugrąžino (tuo metu Simonas buvo Šateikių ir Gardų ekonomas). Konkreti valdos grąžinimo data nėra nurodyta, tuo metu sudarytas dokumentas nebuvo aktuotas ir pražuvo, o naują patvirtinimą apie valdos grąžinimą, Klementų paprašyti, 1784.VIII.28 išdavė Vilhelmo Pliaterio našlė ir jos vaikai (*ibid.*, f. SA, b. 15169, l. 1077–1078v).

<sup>20</sup> *Ibid.*, f. SA, b. 14783, l. 776–776v.

<sup>21</sup> Atrodo, gerai jį charakterizuoja 1778.IV.23 Laumių apylinkėje surašytas vietos apylinkėje gyvenančios bajorijos susitarimas. Jame užrašyta, jog bajorai, matydami baigiamą kirsti seną mišką, kurį per savo gobšumą išpardavė užsieniečiams, sutarė artimiausius šimtą metų nekirsti net nuosavoje žemėje buvusių medžių ir jų neparduoti užsieniečiams (susitarimo turėjo laikytis ir jų palikuonys). Pirmasis tarp pasirašiusiųjų buvo būtent Telšių ir Platelių vėliavininkas Simonas Klementas (*ibid.*, f. SA, b. 14782, l. 1005–1006v). Tiesa, jau 1782 m. pabaigoje Simonas Klementas, Mykolas Giniotas ir Simonas Kontrimas kvietėsi važnį, kad šis užfiksuotų keturių šimtų eglių išskirtimo faktą, tą esą padarė Ferdinandas Ukrainas kartu su savo sūnėnais Feliksu ir Mikalajumi (*ibid.*, f. SA, b. 14786, l. 836–836v).

<sup>22</sup> 1779 m. jis grįžo gyventi į Laumių dvarą, atrodo, tuo metu žmona jau buvo mirusi. 1796 m. parduodamas iš tėvo paveldėtą Laumių valdą seseriai ir jos vyrui Klementas užsiminė, jog tėvas ilgą laiką našlavo (*ibid.*, f. SA, b. 15169, l. 615–616v). Simonas Klementas mirė 1793 m. pradžioje, buvo palaidotas Žemaičių Kalvarijos bažnyčios rūsyje, ten pat, kur ir jo žmona (*Dzielko*, t. III, p. 756). Tikslī mirties data nėra žinoma, bet tų metų balandžio 15 d. Klementas buvo įvesdintas į Laumių palivarką, kurį turėjo teisę perimti po tėvo mirties (LVIA, f. SA, b. 15165, l. 311–311v: įvesdinimo aktas, 1793.IV.24 pateiktas įrašyti į Telšių žemės teismo aktų įrašų knygą).

įspūdingesnė – nuo 1777 m. jis dirbo Raseinių žemės teismo raštinėje regento padėjėju, 1783–1792 m. ten pat vertėsi advokato praktika<sup>23</sup>, 1792 m. tapo Telšių miesto vaitu, 1792–1802 m. buvo Telšių žemionių, o vėliau žemės teismo raštinės vadovu, 1800–1802 m. buvo Telšių apskrities delegatu Vyriausiajame Lietuvos Teisme. Tačiau tai buvo tik pradžia: 1802–1809 ir 1811–1814 m. laikotarpiu Klementas ėjo Telšių žemės teismo teisėjo pareigas, o 1814–1817 m. buvo Telšių vėliavininku<sup>24</sup>. Nors gyvenimo pabaigoje Antanas Klementas užimtos pareigos vadinosi taip pat, kaip ir jo tėvo turėtos pareigos, tačiau tai buvo jau visai kito lygio pareigybė. Simonas Klementas faktiškai ir liko smulkus bajoras, o jo sūnus priklausė pavieta (vėliau apskrities) pareigūnų elitui – žemės teismo pareigybės laikytos vienomis prestižiškiausių.

Galima spėti, jog 1802 m. pabaigoje tapęs žemės teismo teisėju netrukus pajuto poreikį įamžinti ir savo kūrybinę veiklą. Beje, palyginant galima paminėti, jog Žemaičių pakamario pareigybės suteikimas 1765 m. Jokūbui Ignotui Nagurskiui (tai buvo aukščiausias jo giminės pasiekimas) paskatino jį imtis giminės kilmės paieškų<sup>25</sup>. Yra pagrindo manyti, kad *Veikalėlio* sumanymas pradėtas įgyvendinti tik 1803 arba 1804 m. Tokį spėjimą patvirtinta kelios aplinkybės. Pirmą, tai pirmojo rankraščių tomo parengimo principas. Nėra abejonės, jog jis buvo įrištas tik 1806 m. pabaigoje, o iki tol Klementas ant vieno formato lapų perrašinėdavo senesnius kūrinius, maža to, iš karto juos numeruodamas (apie tai galima spręsti iš rašalo spalvos intensyvumo – ten, kur naudotasi blyškesniu rašalu, blyškesnis yra tiek pagrindinis tekstas, tiek numeracija). Antra – kūrinių išdėstymo *Veikalėlyje* tvarka. Visiškai aišku, jog Klementas stengėsi laikytis chronologinio principo, tačiau jį išlaikyti pavyko ne visur. Atrodo, jog sukaupta medžiaga buvo suskirstyta pagal parašymo laiką ir tokia tvarka įrašoma į rankraštinę knygą, o vėliau, atradus senesnę kūrinių, jis

<sup>23</sup> Plačiau žr.: Adam Stankevič, „Advokato Antano Klemento kalbos“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2015, Nr. 2014/2, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 175–198; Idem, „Teisininkas Antanas Klementas – advokato praktika Raseinių žemės ir pilies teismuose“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016, Nr. 2015/1, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 21–68.

<sup>24</sup> Plačiau žr. Adam Stankevič, „Antano Klemento karjera Telšių žemės teisme“, in: *Teisė*, 2016, t. 98, p. 55–66.

<sup>25</sup> Jonas Drungilas, „Pamirštos kilmės labirintuose: Nagurskių giminės atvejis XVIII amžiaus antrojoje pusėje“, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė, kultūra, edukacija*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2015, p. 221–248.

tiesiog būdavo įtraukiamas į bendrą seką<sup>26</sup>. Tai, kad *Veikalėlio* pradžia buvo ne ankstesnė nei 1798 m., rodytų vienoje vietoje surašyti užrašai, buvę ant 1794, 1796 ir 1798 m. kalendorių<sup>27</sup>. Šioje vietoje verta atkreipti dėmesį ir į pirmojo rankraščių tomo įvade užrašytus Klemento žodžius:

Starannie zebrałem kawalki ode mnie pisane w tę masę. Wszelako początkowie przez niebacność, iż nie miałem wtenczas zamiaru tworzyć jakie dzieło, wiele pism zatraciłem. Co się na potym zachowało, zebrało, powtarzam, niech będzie to przynajmniej od zatraty strzeżonym.<sup>28</sup>

(Rūpestingai surinkau savo rašytus kūrinėlius šiame veikale. Vis dėlto neįžvalgiai, neketindamas tuomet kurti veikalo, daug raštų praradau. Taigi, kas liko, buvo surinkta, kartoju, tegu bent tai bus nuo pražūties apsaugota.)

Jeigu parengti veikalą būtų sumanyta jau 1802 m., tuomet Klementas, ko gero, būtų kruopščiau išsaugojęs kūrinis, parašytus 1800–1802 m. laikotarpiu, kai dirbo Vilniuje Vyriausiojo Lietuvos Teismo teisėju. Tačiau atskiri šio periodo kūriniai dažnai būdavo įrašinėjami jau vėliau, su prierašais „seniau Vilniuje padaryta“ ir „įtraukiama suradus“<sup>29</sup>. Taip neatsitikdavo su vėlesniu

<sup>26</sup> Suskirstyti pirmojo *Veikalėlio* tomo turinį chronologiškai galima maždaug taip (visiškai tiksliai to padaryti neįmanoma): p. 1–89 galima priskirti 1783?–1791 m. laikotarpiui, p. 90–242 – 1792–1800 m. (šiuo laikotarpiu dominuoja kūriniai, priskirtini 1798–1799 m.), p. 242–294 – 1800–1802 m., p. 294–323 – 1803 m., p. 324–444 – 1804 m., p. 445–601 – 1805 m., p. 601–816 – 1806 m. Toliau eina du ilgesni kūriniai: 1791 m. kelionės iš Raseinių į Lvovą (p. 817–902) ir 1803 m. kelionės į Ukrainą aprašymas (p. 905–994). Nors 1803 m. pradžią Klementas praleido kelionėje, tačiau neproporcingai mažas tais metais parašytų kūrinių skaičius gali reikšti, jog būtent tada jis užsiėmė veikalo rengimu, t. y. senesnių kūrinių perrašinėjimu.

<sup>27</sup> *Dzielko*, t. I, p. 115–116.

<sup>28</sup> Panašiai trečiojo tomo pratarėje Klementas užrašė: „lengva pamesti / tuo tarpu išsaugoti kažką reiškia“ („zatracic jest sposob łatwy / lecz od zguby strzec coś znaczny“).

<sup>29</sup> Plg. *Dzielko*, t. I: „Vilniaus perpirkinėtojų ginčas, arba draugės išplūdymas, seniau parašytas Vilniuje, o įrašytas dabar“ [t. y. 1804 m. spalio–lapkričio mėn. – A. S.] („Kłótnia przekupek wileńskich czy połajanie koleżanki, dawniej w Wilnie zrobiona, a teraz wpisana“), p. 377–388; „Parduota prekė“ („Towar sprzedany“), prierašas: „seniau Vilniuje, t. y. 1802 m. einant teisėjo pareigas, pagal vieną pasakojimą surašyti eilėraščiai, suradus įrašomi 1805 m. kovo 17 d.“ („dawniej czasu funkcyi deputackiej w Wilnie czyli roku 1802 z pewnej powieści zrobione wierszyki, teraz po najdzieniu wpisane 1805 marca 17 dnia“), p. 458–468; „Seniau einant teisėjo pareigas Vilniuje parašytas pokštas iš draugiškumo Vyriausiojo Tribunolo regentui Kurminui“ („Żarcik dawniej napisany w Wilnie czasu funkcyi mej deputackiej z poufałości dla wjp. Kurmina regenta Trybunału Głównego“), p. 811–812.



laikotarpiu parašytais kūriniiais. Galiausiai svarbu pažymėti, jog 1804 m. rugsėjo mėn. buvo sukurtas 28 juokelių ciklas, kuriuose remtasi įvairių asmenų, tarp jų – sutiktų advokato praktikos Raseiniuose metu (t. y. 1783–1792 m.), pasakojimais<sup>30</sup>. Galima numanyti, jog jis sukurtas tikslingai, realizuojant sumanymą išsaugoti visus atsitikimus, susijusius su Klemento biografija. Panašiai galima spėti, jog tuo pačiu tikslu buvo sukurti ir pirmojo tomo pabaigoje, taigi pažeidžiant chronologinį principą, įdėti Klemento kelionių į Ukrainą aprašymai. Kadangi Klementas rašė dienyną, tikėtina, jog remdamasis jame užrašytais duomenimis kelionių aprašymus sueiliavo jau po to, kai gimė *Veikalėlio* sumanymas.

Vienintelio atsakymo į klausimą, kas skatino Antaną Klementą užsiimti literatūrine veikla, nerasime. Pats autorius savo rašymo intencijas aiškino nevienodai. Tarp jų, ko gero, viena svarbiausių buvo meninė asmenybės prigimtis (polinkius į menus rodė pomėgis eiliuoti, piešti, šokti, dainuoti, griežti smuiku), kuri lėmė stiprius meninius išgyvenimus ir poreikį estetizuoti kasdienybę<sup>31</sup>. Pats Klementas teigė, jog eilės atlieka puošybinę funkciją. Viename eilėraštyje jas palygino su stalo papuošimais – piramidėmis, gėlėmis – jos nėra skirtos pasisotinti, bet džiugina akis<sup>32</sup>. Svarbu atkreipti dėmesį į dar vieną aptariamą asmenybės bruožą – Klementas turėjo polinkį dėl visko išgyventi bei nerimauti, patirdavo melancholijos priepuolių. Tuomet jis rašydavo, jog „nebedžiugina muzika / visai nelinksmina šaltinėlių garsai“ („nie cieszą już muzyki / nie bawią głośnie strumyki“)<sup>33</sup>. Ypač daug tokio pobūdžio kūrinių randame antrajame ir trečiajame rankraščių tomuose<sup>34</sup>. Nerimą kėlė ir gasdino

<sup>30</sup> „Įvairūs anekdotai, sueiliuoti 1804 m. rugsėjį“ („Anegdotki rozmaite wierszem napisane roku 1804 w septembrze“), *Dzielko*, t. I, p. 398–420. Pawełas Buchowiecas (*op. cit.*, p. 88) manė, jog šiuos eilėraščius ir parašė minėti asmenys, tačiau susipažinus su Klemento kūryba nelieka abejonės, jog šias istorijas sueiliavo būtent pastarasis.

<sup>31</sup> Istoriografijoje bene plačiausiai nagrinėti būtent grožinei literatūrai priskirtini Klemento kūriniai, ypač idilės. Plačiau žr. Vita Gaigalaitė, *op. cit.*, p. 64–88.

<sup>32</sup> „Laiškas mokykloje besimokančiam jaunam ponaičiui“ („List do kawalera młodego w szkołach będącego“), *Dzielko*, t. I, p. 96–100.

<sup>33</sup> „Ilgesys“ („Tęsknota“), *ibid.*, t. I, p. 26. Eilėraštyje „Atodūsis Dievui dėl pareigų vykdymo“ („Westchnienie do Boga w rzeczy urzędowania“) Klementas rašė, jog pasilikus gyventi be pareigų ir veiklos mieste jį „tikriausiai apimtų melancholija“ („melancholia pewnie by wzięta“), *ibid.*, t. II, p. 685–688.

<sup>34</sup> Pavyzdžiui, 1806 m. gruodžio mėn. (kuris buvo be sniego ir šalčio, bet lietingas ir niūrus) parašytuose kūriniuose daug vietos skirta apmąstymams apie mirtį ir apie nuolat žmogų

viskas: nesugrąžintos skolos, netikrumas dėl ateities ir šeimos gerovės, kariiniai veiksmai, žmonių mirtys ar menamas gaisro pavojus<sup>35</sup>. Eilėraštyje „Dėkui Dievui, kad nesame Lozorai“ („Łazarzami że nie jesteśmy dzięki Bogu“) jis rašė, jog Dievui leidus džiaugiasi sveiku protu ir kūnu, patyrė gyvenime daug sėkmės, „beveik nieko gyvenime netrūksta, / bet vis tiek žmogus geidžia kažko daugiau“ („prawie w życiu na niczym nie braknie / a i tak człowiek czegoś więcej łaknie“)<sup>36</sup>. Susidūręs su problemomis ir kankinamas nerimo Klementas stengdavosi viską gerai apmąstyti, susiklosčiusią situaciją aiškino davo Dievo valia, ieškojo teigiamų aspektų (remdamasis principu „nebūtų to blogo, kuris neišeitų į gera“), taip pat stengdavosi prisiblaškyti užsiimdamas kokia nors prasminga veikla. Viename programinių bei autobiografinio pobūdžio kūrinių, pavadintame „Mano be dykinėjimo leistas laikas kartu su įspėjimu palikuonims“ („Czas bez próżnoty odemnie pędzony z przestrogą

---

kankinantį nerimą. *Ibid.*, t. II: „Mintys apie žmogaus gyvenimo pabaigą“ („Duma o kresie życia ludzkiego“), p. 1–2; „Šiluma ir šlapdriba paskutinėmis 1806 m. gruodžio dienomis“ („Ciepłota i śłota w decembrze ostatnich dni 1806 roku“), p. 3–4; p. 17–20 („Baimė ir nerimas visur ir visada“ („Obawa i niespokojność wszędy i zawsze“); „gyvenant beveik visą laiką / žmogų nuolat kankina kokia nors baimė“ („w ciągu życia przez wiek cały prawie / ustawicznoscia człowiek jest w obawie“), „visada kokia nors baimė kamuoja žmogų / visada nerimas įkyriai kankina“ („zawsze obawa jakaś człeka dręczy / zawsze nieznošnie niespokojność męczy“).

<sup>35</sup> *Ibid.*, t. I: „Neviltis“ („Rozpacz“), p. 46–48: „Mano apmąstymai liūdinti“ („Refleksyja własna w smutku“), p. 187; „Baimė, persmelkianti dėl varpo, mušamo į vieną šoną, skambesio“ („Bojaźń pierwiastkowa z odgłosu dzwonka w jeden bok bijącego“), p. 250; „Mano rūpestis dėl skolų“ („Troskliwość moja własna w mym długu“) p. 709–715; *ibid.*, t. II: „Viltis dažnai, ne, – visada apgaulinga“ („Nadzieja częstokroć, ba, zawsze mylna“), p. 33–35; „Pokalbis ilgesingo liūdesio su viltimi, vėliau su neviltimi, galiausiai su išmintimi“ („Tesknącego smutku z nadzieją, potym rozpaczą, na ostatek z rozsądkiem rozmowa“), p. 36–56; „Kada yra daugiausia pasakų?“ („Bajek kiedy najwiecej“): „karo metu / kai kiekvienas žmogus nerimastingas“ („czasu wojny / kiedy człek každy jest niespokojny“), p. 91–92; „Kaip šiuo metu baugiai plinta išgąstis“ („Jak przestrach w tym czasie groźno rozgłasza się“), p. 282–285; „Seniui – senio, o jaunuoliui – jaunuolio mirtis yra baisi“ („Śmierć starca starcowi, a młodzika młodzikowi straszna“), p. 415–416; „Neviltis kartu su atodūsiu Dievui“ („Rozpacz z westchnieniem do Boga“), p. 881–883; „Guodimasis dėl mirties“ („Narzekanie na śmierć“), p. 884–886; *ibid.*, t. III: „Gąsdina nuolatinis varpų skambėjimas“ („Dźwięk dzwonów ustawny przeraża“), p. 215–217; „Nauja graužatis“ („Ugryzek nowy“), p. 379–380; „Džiaugsmas pabėgo“ („Radość uciekla“), p. 381–382; „Rūpestis, arba nuobodulys“ („Trosk czyli nudota“), p. 387–389; „Nenusėjama lemtis“ („Los nie przewidziany“), p. 466–468; „Nuolatinis engimas“ („Ucisk bez przerwy“), p. 897–899; „Pagrįsta baimė“ („Obawa i słuszna“), p. 899–900.

<sup>36</sup> *Ibid.*, t. II, p. 410.

potomkom“)<sup>37</sup>, Klementas rašė: „[...] sakau be pasididžiavimo, nenoriu dykinėti, / nuolat užsiimu kokia nors veikla, / o jeigu kartais visai nėra ką veikti, / tuomet leidžiu laiką perrašinėdamas dukroms natas“ („powiadam bez chluby: nie chcę być w próżnocie / ustawnie zostaję w jakiej bądź robocie / jeśli do czynienia już nie ma czasami / przepisując córkom bawię się nutami“); visa tai jis aprašęs, kad vaikai ateityje žinotų, „kaip darbuodamasis gyvenau“ („jak żyłem pracując“), „kad ir jiems kultų noras / užsiimti gražia miela veikla, žodžiu – darbuotis“ („żeby też i oni nabrali ochoty / do dzieł pięknie miłych, słowem do roboty“), „juk visada siekiu to, / kad nedykinėtų, nes jais nepasitikiu, / nes kažkaip yra linkę dykinėti, / Dieve nuo to saugok, nes gali tapti palaidūnais, / todėl, kiek galiu rasti jėgų ir priemonių, / įspėju juos, kad nedykinėtų“ („zawsze wszak do tego celu dążę zmierzam / by nie próżnowali, bo im nie dowierzam / bo coś mają zakrój bodaj na próżniaków / Boże! Tego strzeż, wyjść mogą na łajdaków / więc ile sił, ile strzodków znaleźć mogą / by nie próżnowali, daję im przestrożę“)<sup>38</sup>.

Pirmo rankraščiu tomo įvade Klementas teigė nenorėjęs laiko leisti veltui, būti vadinamas tinginiu, nuo jaunystės įprato sėdėti iki vėlumos<sup>39</sup>. Viena to-

<sup>37</sup> *Ibid.*, t. II, p. 195–198. Šis eilėraštis buvo parašytas 1807 m. gegužės mėn.

<sup>38</sup> Beje, nepaprastas darbštumas buvo ta savybė, kuria Klementas ypatingai didžiavosi, o neigiamą požiūrį į tinginystę jis plėtojo daugelyje kūrinių. Nuosekliausiai jis tai padarė eilėraštyje, pavadintame „Tinginys“ („Leniwiec“, *ibid.*, t. II, p. 458–461). Jame teigė, jog tinginio „elgesys, išvaizda, povyza, asmenybė“ („chód, obchód, postać, osoba“) niekam nepatinka, į jį žiūrint „žmoguje kyla pyktis“ („gniew się w czلكu wzmagą“), su tinginyste jis siejo keturis dalykus, tai: „bjaurus dykinėjimas, nuolatinis mieguistumas, didelis pyktis, galiausiai apsilaidimas“ („przebrzydła gniusność, ustawna ospałość, duża złość, wreszcie o sobie niedbałość“). Jis manė, jog ši savybė nėra įgimta, bet įgyjama dėl blogo auklėjimo. Įdomu paminėti Klemento iš vaikystės prisimintą mintį, tuomet jis manė, jog niekada nepasens, nebent savo noru, jeigu apsilais, išglebs ir išleps, „Prisimintos vaikiškos mintys“ („Myśli dziecinne przypomniane“, *ibid.*, t. II, p. 416–418).

<sup>39</sup> *Ibid.*, t. I: pratarė; „Atsakymas už klausą dėl kloties“ („Odpowiedź na zapytanie o powodzeniu“), p. 635–640; paaiškinimas laiške neįvardytam asmeniui: „mano įprotis sėdėti iki vėlumos“ („mój zwyczaj do późna siedzieć“), p. 671; „Knygos, arba pirmojo tomo pabaiga“ („Zawiązek księgi, czyli tego tomu pierwszego“), p. 999. To paties tomo pabaigoje jis užrašė, jog dienos metu užsiima kitais darbais, o vakarais – rašo („Knygos, arba pirmojo tomo pabaiga“, *ibid.*, t. I, p. 999). Galima tik spėti, jog įprotis sėdėti prie popierių susiformavo gyvenant Raseiniuose: dirbdamas vietas žemės teismo regento padėjėju, o vėliau advokatu jis turėjo daug laiko praleisti perrašinėdamas įvairius dokumentus ir rašydamas teisme sakomas kalbas.

kių prasmingų veiklų, kuri dar ir teikė malonumą<sup>40</sup> bei padėdavo užsimiršti rūpesčiuose<sup>41</sup>, buvo būtent rašymas. Toliau kalbant apie Antano Klemento kūrybinės aspiracijos šaltinius verta atkreipti dėmesį į *Veikalėlio* tomų prartames. Pirmojo rankraščių tomo įvade Klementas išreiškė tiek norą išsaugoti savo kūrinį, tiek paskatinti savo palikuonį (vienaskaita) imtis „gerų darbų“ („do lepszych robót“). Antrojo rankraščių tomo pradžioje jis užrašė įspėjimą ir pamokymą palikuonims, kad šie:

[...] aby wystrzegał się wdawać się w to, naszladować to i dokonywać to, co jest widzialnie złym. Ten jest mój jedyny cel i zamiar, bo w każdym pisemku do tego dążę, aby następcy brali się ochoczo do dobrego, a zło z ohydą i o brzydzeniem odpychali precz na bok. Bo człowieka jest wszakże rzeczą i powinnością w cnocie mieć upodobanie, cnotliwie żyć i z cnotą umierać [...].<sup>42</sup>

([...] vengtų painiotis, mėgdžioti ir daryti tai, ką galima manyti esant bloga. Toks yra mano vienintelis rašymo tikslas ir ketinimas, kad įpėdiniai noriai imtųsi gerų darbų, o blogus bjaurėdamiesi nustumtų į šalį. Nes žmogaus pareiga yra mylėti dorybę, dorai gyventi ir dorovingai numirti [...].)

Ten pat jis pažymėjo veikalą rašęs dienoraščio principu, įdėjo aprašymus to, kas vyko krašte ir jo „troboje“ (w „chacie“), taip pat kūrinį, kuriuos pavadino „niekeliais“ („brednie“). Pastarieji, anot autoriaus, buvo dedami „dėl pramogos“ („przez zabawkę“), tačiau ir jais siekta paveikti, įskiepyti moralaus elgesio normas, juose pateikti pavyzdžiai ar suformuluotos išvados skaitytoją turėjo atitraukti nuo to, „kas nederą“ („co się nie godzi“), ir paskatinti saugotis to, „ką galima matyti esant bloga“ („co jest widzialnie złym“). Taigi, Klemento kūrybiniame palikime galima išskirti „pedagoginius“ tekstus, kurie priklauso Naujųjų amžių rankraštinėje bajorų tradicijoje paplitusiam pamokymų

<sup>40</sup> „Mano išpažintis“ („Wyznanie własne“), *ibid.*, t. II p. 381–385.

<sup>41</sup> Būtent tokią priežastį jis pateikė laiške seseriai, kai sulaukė žinių apie tetos mirtį ir tėvo ligą (*ibid.*, t. I, p. 105–109). 1794 m. laiškuose Babenskiui, guosdamasis dėl Telšiuose siautėjusio padegėjo, teigė: „kai būnu linksmas, noriu su Tavimi dalintis linksmumu, kai būnu liūdnas, reikalauju, kad savo įtikinėjimu atimtum dalelę liūdesio“ („kiedy jestem wesół, chcę dzielić się weselością z Tobą, kiedy jestem smutny, żądam abys mi ujął swemi perswazyjami cząstkę smutku“, *ibid.*, t. I, p. 167–169, 188–190).

<sup>42</sup> *Ibid.*, t. II, prartamė.

vaikams žanru<sup>43</sup>. Tokių tekstų atsiradimą lėmė pasikeitusi Klemento šeimyninė padėtis. 1789 m., būdamas 33 metų, Klementas vedė iš Raseinių kilusią bajoraitę Uršulę Steponavičiūtę (atrodo, tuo metu jos tėvai jau buvo mirę). Su ja susilaukė keturių vaikų – dviejų berniukų ir dviejų mergaičių. Du iš jų gimė dar Raseiniuose: 1790 m. rugpjūčio 11 d. vietos bažnyčioje krikštytas pirmagimis sūnus Karolis Laurynas Simonas, o 1791 m. gruodžio 1 d. duktė – Karolina Pranciška Barbora<sup>44</sup>. Dar du vaikai – sūnus Pilypas ir dukra Pilypina Agnietė (Filipina Agnieszka) – gimė kitais metais<sup>45</sup>, žinome tik tiek, jog abudu vėliau drauge buvo krikštyti Žemaičių Kalvarijos bažnyčioje<sup>46</sup>. Susipažinus su Klemento biografija ir kūryba, galima tvirtai teigti, jog vienas pačių svarbiausių dalykų jam buvo būtent rūpinimasis savo šeima, jos gerove ir saugumu. Turimi duomenys atskleidžia meilę ir pagarbą pagrįstus Antano Klemento santykius su tėvais ir seserimi Pranciška. 1779 m. kovo 15 d. Simonas Klementas, „norėdamas jam atsidėkoti už paslaugią pagalbą kiekvienąkart pašaukus ir jausdamas deramą tėvui rodomą pagarbą“, padovanojo sūnui pusę Arcimaivičių valdos Breslaujos paviete<sup>47</sup>. Viename eilėraščių Klementas aprašė savo susigraudinimą prisiminus mirusius tėvus<sup>48</sup>. Dirbdamas advokatu Klementas

<sup>43</sup> Istoriografijoje yra plačiai žinomi Pranciškos Uršulės Radvilienės „Išganingi perspėjimai“ savo dukrai Onai Marijai ar Mykolo Kleopo Oginskio „priesakai“ sūnui, tačiau dėmesio verti ir neskelbti LDK išdo raštininko Ignoto Lopacinskio 1776 m. savo vaikams surašyti pamokymai, žr. LVIA, f. 1135, ap. 14, b. 145, l. 80–87v.

<sup>44</sup> Gimimo metrikos, įrašytos į Telšių žemės teismo knygą, LVIA, f. SA, b. 15170, l. 968–968v. Prie eilėraščio „Šiandieninis pasaulis kiekvieną kritikuoja“ („Świat terazniejszy každego krytykuje“, *Dzielko*, t. II, p. 975) Klementas pažymėjo, jog jo vaikai turi po kelis vardus, antrasis vardas susijęs su jų gimimo diena (t. y. gaudavo tą dieną minimo šventojo vardą). Laurynas buvo pakrikštytas vos vienos dienos amžiaus, buvo gimęs rugpjūčio 10 d. (laiškas pamokslininkui bernardinui Černevskiui, *ibid.*, t. II, p. 917–918). Vyresniajam sūnui ir dukrai suteikti tretieji vardai – atitinkamai Klemento tėvo ir motinos vardai. Savo vyresniąją dukrą Klementas paprastai ir vadindavo Barbaros vardu, plg. *ibid.*, t. II: „Liūdesys dėl kanarėlės gegužės 8 d.“, p. 822–824; laiškas pamokslininkui Černevskiui kviečiant ateiti, p. 839; laiškas Žemaičių Kalvarijos dominikonui Pavlovskiui teiraujantis dėl kanarėlės, p. 848.

<sup>45</sup> Tiesa, duomenys apie jų krikštą greičiausiai buvo prarasti (jų nerandame ir to laikotarpio Sedos parapijos gimimo metrikų knygose), nes Klemento prašomi jų vėliau negalėjo rasti ir vaikus krikštiję dvasininkai (Klemento laiškai, rašyti Žemaičių Kalvarijos vienuolyno vienuoliams, *ibid.*, t. I, p. 195–198, 199).

<sup>46</sup> Vaclovas Biržiška (*op. cit.*, p. 225) nurodė, jog Pilypas gimė 1794 m.

<sup>47</sup> 1779.III.15 dovanojimo dokumentas, įrašytas į Raseinių žemės teismo aktų įrašų knygą, LVIA, f. SA, b. 14784, l. 126–126v.

<sup>48</sup> „Mirusių tėvų prisiminimas“ („Przypominek zmarłych rodziców“), *Dzielko*, t. III, p. 756–757.

santuoką yra pavadinęs „įžengimu į amžiną draugystę“<sup>49</sup>, o 1807 m. varduvių proga sveikindamas neseniai vedusį kaimyną Telšių žemės teismo regentą Joną Daubarą linkėjo jam ilgai ir laimingai su savo žmona gyventi, susilaukti vaikų ir gebėti juos aprūpinti<sup>50</sup>. Nuolatinis Klemento guodimasis pinigų stygiumi ir baimė skursti tyrinėtojams sudarė išpūdį, jog jis iš tikrųjų gyveno kęsdamas nepriteklių<sup>51</sup>. Tačiau tokie eilėraščiai kaip „Bėdulio laimė“, kuriame aukštinaamas nerūpestingas bedalio gyvenimas<sup>52</sup>, toli gražu neatspindėjo jo įsitikinimų. Klementas požiūrį į turtą yra išsakęs ir advokatavimo metu sakytose kalbose: vienoje byloje teigė, jog būtent turtas darąs žmogų piliečiu, o tas, kuris nesirūpinąs savo turtu, nesirūpinąs ir kitais dalykais, todėl toks asmuo esąs nenaudingas tėvynei<sup>53</sup>. Šias nuostatas jis stengėsi realizuoti ir gyvenime, užtikrindamas vaikų ateitį. 1796 m. iš tėvo paveldėtą Laumių palivarką Klementas už 20 tūkst. lenkiškų auksinų pardavė savo seseriai Pranciškai ir jos vyrui Jurgiui Kryževičiui, o pats pradėjo ieškoti įsigyti kitos valdos. Paieškos, kurias Klementas raiškiai aprašė viename iš eilėraščių<sup>54</sup>, užtruko. 1797 m. pažįstamas advokatas patarė įsigyti Ščodros (Szcudro) palikuonių išparduodamą turtą: valdas Varnių parapijoje, Pavandenės pavieta, pavadintas: Baginai, Gotautiškės ir Beržai (juose gyveno per 40 valstiečių). Nors Klementas turėjo tik pusę iš prašomos 130 tūkst. auksinų sumos, tačiau įkalbėtas ryžosi sudaryti pirkimo sutartį: nusiderėjo iki 124,5 tūkst. auksinų, trūkstamus pinigus skolinosi iš bičiulių ir 1797 m. lapkričio 28 d. tapo šių valdų savininku<sup>55</sup>. Prisiimti dideli finansiniai įsipareigojimai vertė Klementą beveik dešimt metų gyventi labai

<sup>49</sup> LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 268 v.

<sup>50</sup> *Dzieltko*, t. II, p. 311.

<sup>51</sup> Plg. Vita Gaigalaitė, *op. cit.*, p. 93.

<sup>52</sup> Antanas Klementas, *Žemaitiška giesmelė*, p. 108–109.

<sup>53</sup> LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 175 („nesirūpino dėl įvykdyto nusikaltimo pasekmių, remdamasis principu, jog nieko neturiu, dėl nieko nesirūpinu“), l. 463 („ieškoti to, kas tapo nuosavybe remiantis užrašymu arba prigimtaine teise, ne tik nėra joks nusikaltimas, bet, priešingai, tai yra gero piliečio priedermė, nes kam nerūpi jo turtas, nerūpi niekas, taigi toks asmuo yra nenaudingas tėvynei“). Panašiai epigrame „Apie išlaidųjį“ („Nad rozrzutnym“, *Dzieltko*, t. I, p. 663) Klementas rašė, jog aprašytieji nevertina ne tik savo, bet ir kitų turimo turto, ir siūlė juos siųsti į „pataisos namus“ („w dom poprawy“).

<sup>54</sup> „Pasakojimas apie išbridimą iš skolų 1808 metais su padėka Dievui“ („Dzięki czyniąca naratywa wyjścia z długu Bogu 1808 roku“), *Dzieltko*, t. II, p. 669–679.

<sup>55</sup> LVIA, f. SA, b. 15170, l. 759–762v.

taupiai<sup>56</sup>, be to, jį dažnai kamavo nerimas dėl vaikų ateities, jeigu pats kartais netikėtai mirtų arba netektų darbo Telšių žemės teisme<sup>57</sup>. Tuo metu jis parašė gausybę eilių, kuriose smerkė išlaidumą<sup>58</sup>. Skolas Klementas baigė mokėti 1808 m. ir ta proga sukūrė eilėrašį, kuriame rašė: „gyvenau taupiai, kaip tik buvo įmanoma, / tad nusikračiau skolos ne per vėliausiai“ („żyłem oszczędnie jak no było można / więc otrząsłem się z długu nie tak późno“)<sup>59</sup>. Tiesa, tuo metu jis dar buvo skolingas vieną tūkstantį auksinų, bet tai jam jau buvo menka skola. Savo būseną jis palygino su baismės atlikimu kalėjime: jo širdis buvo sklidina laimės, jis žadėjo griūti priešais altorių ir liepti vaikams kiekvienais metais tuo pat metu garbinti Viešpatį. 1811 m. rugsėjo 23 d. Gotautiškių valdoje jau gyveno 133 „valstiečių sielų“<sup>60</sup>. Žinoma, Klementas negalėjo lygintis

<sup>56</sup> Viename eilėraščių Klementas aprašė, kaip peržiūrinėdamas metinius pajamų ir išlaidų dokumentus padarė išvadą, jog išlaidžiai gyvenant galima prarasti savo valdas: „mums sunku lygintis su didikais / reikia gyventi kukliai / nors, žinau, tai nelengva“ („nam naśladować magnatów trudno, trzeba znieść mierność acz to wiem trudno“), in: „Mano svarstymai kartu su įspėjimu vaikams“ („Rozmyśl własny z przestrogą dzieciom“), *Dzielnko*, t. III, p. 902–903.

<sup>57</sup> Eilėraštyje, kuriame Klementas prašė Mergelės Marijos užtarimo, kad išsaugotų Telšių žemės teismo raštininko pareigas, savo prašymą jis argumentavo noru aprūpinti mažamečius vaikus (*ibid.*, t. I, p. 221–223).

<sup>58</sup> „Taupumas“ („Oszczędność“), *ibid.*, t. II: „išlaidavimu ypač bjauriuosi“ („rozrzutnością aż nadto się brzydę“), p. 469–472. Beje, taupumą Klementas skiria nuo šykštumo: „šykštus gaili sau duonos kąsnio / taupus žiūri, kad turėtų, ko reikia“ („skąpiec żałuje dla się kęsa chleba / oszczędnik patrzy by miał czego trzeba“). Eilėraštyje „Pagal matytą vaizdą, kaip jaunuolis švaistė turtą“ („trwonienie majątku przez młodzika z pewnego widoku“, *ibid.*, t. II, p. 870–876) Klementas išvardijo šias turto švaistymo pasekmes: „gėda, rūpestis, vargas, negarbė, nepriteklus / susikrimitimas, galiausiai nešlovingas gyvenimas“ („wstyd, kłopot, bieda, hańba, niedostatek / zgryzota, ujma życia na ostatek“). Kitame eilėraštyje jis aprašė asmenį, kuris srebja juodą putrą be duonos, bet užtat turi laikrodį (Antanas Klementas, *Žemaitiška giesmelė*, p. 33, 101–102, 168). Pats „nepraktiškų“ daiktų Klementas neįsigydavo, pvz., ilgokai neturėjo laikrodžio, šis jam buvęs per brangus, o vykdamas į kelionę skolinosi jį iš Telšiuose iškalbos mokytoju dirbusio bernardinų vienuolio Biševskio (*Dzielnko*, t. II, p. 500). Vertas dėmesio eilėraštis „Vilniaus vargai dėl užsitęsusių [Vyriausiojo Lietuvos teismo teisėjo] pareigų“ (*ibid.*, t. I, p. 267–286). Savo paskyrimą į minėtas pareigas Klementas laikė intrigų rezultatu, esą jo priešai, pavydėdami jam gerovės, nutarė jį deleguoti į didelių išlaidų reikalaujančias pareigas. Klementas teisinosi, jog turtas nuo mažumės užgyventas „kruvinu darbu“ („krwawo z dzieciństwa zapracowany“), visą amžių liejant prakaitą, ir net jei neturėtų skolų, tai nereikštų, jog turtą dera švaistyti.

<sup>59</sup> *Ibid.*, t. II, p. 669–679.

<sup>60</sup> LVIA, f. 391, ap. 1, b. 1530, l. 552. Tiesa, valda nukentėjo per 1812 m. karą ir 1814 m. pradžioje joje gyveno jau tik 96 valstiečiai (*ibid.*, f. 708, ap. 2, b. 2724, l. 23v). Tiek pat buvo 1816 m. pradžioje (*ibid.*, f. 391, ap. 1, b. 1004, l. 306).

su didikais, pvz., Juozapas Pliateris tuo metu valdė keturis šimtus valstiečių, tačiau apskritai šiuo požiūriu nedažnas Telšių pavieto bajoras galėjo varžytis su Antanu Klementu<sup>61</sup>.

1792 m. Klementas kartu su šeima persikėlė į Telšių miestą, kur Masčio ežero pakrantėje<sup>62</sup> įsigijo namą su sklypu<sup>63</sup>. Nors ir dėl visko guosdavosi, tačiau Telšiuose Klementas gyveno beveik idilišką gyvenimą. Prie namo buvo įkurtas daržas ir sodas, kuriuos prižiūrėti<sup>64</sup> mėgo pats Klementas, rūpinęsis gauti sodinukų ir sėklų<sup>65</sup>. Visa šeima jame dažnai leido laiką, susigalvodama įvairių žaidimų, pvz., ant augančių obuolių ir arbūzų dėl pramogos būdavo užrašomi žaismingi dveilčiai<sup>66</sup>. Ilgi žiemos vakarai Klementui prailgdavo ir jis su nekantrumu laukdavo pavasario, kai galės mėgautis buvimu darželyje. Viena iš eilėraščių jis rašė, jog atėjus pavasariui apžiūrės medelius ir krūmus, savo rūpestingumu juos pagausins, parūpins naujų, kad neliktų tuščių, neišnaudotų vietų, kad „visur būtų geriausia tvarka / mano mylimame ir mielame darželyje“ („by wszystko było w najlepszym porządku / w moim kochanym i miłym ogródku“), o žmoną ir vaikus džiugins gėlės (narcizai, tulpės) ir daržovės (arbūzai, agurkai, salotos, ridikai, šaltibarščiams naudojamos rūgštyinės, šparagai)<sup>67</sup>. Kitame eilėraštyje Klementas aprašė, kaip nurimus audrai veda savo šeimą į

<sup>61</sup> Plg. 1814 m. sudarytą Telšių pavieto žemvaldžių sąrašą (*ibid.*, f. 708, ap. 2, b. 2724).

<sup>62</sup> Eilėraštyje „Mano gyvenamoji vieta Telšiuose“ („Miejsce mieszkania mego w Telszach“) Klementas šią aprašė taip: iš vienos pusės sklypas atsiremia į ežerą, iš kitos į pelkę, vienas kampas išeina į gatvę, o kitas ribojasi su vokiečių tautybės kalvių gyvenamu sklypu. Pavasarį sklypas iš trijų pusių patvindavo (dėl to ši vieta visų vadinta pusiasaliu), tarp ežero ir pelkės būdavo patiesiamos lentos, kuriomis vaikai eidavo į mokyklą (*ibid.*, t. II, p. 364–365).

<sup>63</sup> Adam Stankevič, „Antano Klemento karjera Telšių žemės teisme“, p. 58.

<sup>64</sup> Štai 1809 m. balandžio mėn. Klementas prašė Telšių bernardino Černevskio paskolinti sodo žirkles, kuriomis ketino nugenėti agrastų ir serbentų krūmų šakas (*Dzieltko*, t. III, p. 195–196).

<sup>65</sup> Tą liudija Klemento rašyti laišškai: bernardinui Teodorui Ambrazevičiui prašant atsiųsti jo žmonai pažadėtus tulpių svogūnėlius (*ibid.*, t. I, p. 355); 1804 m. spalio mėn. kitam dvasininkui prašant agrastų sodinukų (*ibid.*, t. I, p. 420–421); kaimynui Daubarui prašant atsiųsti žadėtus braškių sodinukus (*ibid.*, t. I, p. 506).

<sup>66</sup> „[vairūs niekučiai nupiešti ant darželyje augančių obuolių ir arbūzų“ („Różne zabawki porysowane na rosnących jabkach i herbuzach w ogródku“), *ibid.*, t. I, p. 357–359.

<sup>67</sup> „Troškimas paskubinti pavasarį dėl mylimo darželio“ („Żądza przyśpiechu wiosny dla miłości ogródka“), *ibid.*, t. I, p. 650–655. 1808 m. viduryje savo kaimynui Mikuckiui rašytame laiške Klementas prašė atsiųsti prieš mėnesį žadėtą padovanoti šunį, kurio reikią saugoti iš darželio vagiamoms daržovėms – agurkams, burokams, ropėms, morkoms (*ibid.*, t. II, p. 913).



darželį, kuriame jis „su džiaugsmu leistų visą laiką“ („radbym wszystkie przepędzać godziny“), ketindamas jame iki sutemų pramogauti bei „kvėpuoti sveiku oru“ („używać powietrza przyjemno zdrowego“)<sup>68</sup>. Nuo pat jaunystės Klementas mėgo stebėti vandens tekėjimą ir klausytis paukščių čiulbėjimo<sup>69</sup>, o gyvendamas Telšiuose narveliuose nuolat laikydavo paukštelių<sup>70</sup>. Klementas teigė, jog su čiulbančiais paukščiais namas nebeatrodo tuščias, jais džiaugiasi vaikai, o ir aptvarkyti narvelius „nedidelis darbas“ („robota niewielka“)<sup>71</sup>.

Savo gyvenimą Telšiuose Klementas yra aprašęs ir kituose eilėraščiuose. 1806 m. pradžioje rašytame laiške teigė gyvenęs „miestietišškai“, savo patogumui telaike kelias karves, kurios šeimą aprūpindavo pienu, iš jo būdavo gaminamas sviestas, žemaitiškas sūris<sup>72</sup>. Tuo metu vaikai lankė mokyklą, o Klementas, leisdamas su jais laiką, ir pats „beveik mokėsi“ („sam się prawie uczyć“). „Vengdamas tuščio neveiklumo“ („by niepróżne bezczynności były chwile“), pavargęs skaitydavo knygas ir mėgavosi rašymu: „nors iš lėto, / bet visada ką nors keverzoju“ („choć powole / zawsze jednak coś gryzmołę“). Laisvu laiku jis rašydavo tekstus vaidinimams bei natas, kurias vyresnioji dukra iš karto bandydavo sugroti gitara, jaunesnioji tuo metu tik pradėjo mokytis groti, tačiau dainuodavo abidvi, o tėvas pritardavo grieždamas smuiku – paprastai tai vykdavo vakarais arba svečiams susirinkus. Kitame eilėraštyje jis rašė, jog

<sup>68</sup> *Ibid.*, t. I: „Ežero nusiramimas po audros, arba kaip svaigina vaikino figūra aido pavidalu“ („Uciszenie się jeziora po burzy czyli jak chłopca postać echa durzy“), p. 672–685.

<sup>69</sup> *Dzielnko*, t. I, p. 82–83, „Laba diena“ („Dzień dobry“). 1807 m. gegužės mėn. rašytame eilėraštyje „Lakštingalos čiulbėjimas“ („Słowika śpiewanie“, *ibid.*, t. II, p. 245–246) Klementas aprašė vieną iš pasivaikščiojimų, kai vakare, šaltoku metu, iki gilos nakties (iki antros valandos) jis klausėsi lakštingalos čiulbėjimo: „prie šio šaltinėlio / klausyti tavo čiulbėjimo / visi mano rūpesčiai / visai užmigo / mintys dingo / tą tik galvoju / jog čia šią akimirką / semiuosi jėgų“ („przy tym strumyku / słuchać twe pios[n]ki / wszystkie me troski / całkiem usnęły / myśli zniknęły / to myślę tylko / że tą tu chwilką / nabieram siły“).

<sup>70</sup> Iš eilėraščio „Liūdesys dėl kanarėlės gegužės 8 d.“ („Żal po kanarku 8 maja“) sužinome, jog 1808.V.7 nugaišo Klementų namuose dvylika metų gyvenusi kanarėlė (*ibid.*, t. II, p. 822–824). Vienu metu namuose buvo net trys narvai, juose laikyta kanarėlė ir du dagilėliai. Kanarėlei nustipus, Klementas pasirūpino gauti juodagalvę sniegeną (kikilių šeimos paukštis), o kai ši nugaišo, prašė vienuolio Juozapo Pileckio išauginti kanarėlę arba sugauti dagilį (*ibid.*, t. III, p. 559–561).

<sup>71</sup> „Mėgavimasis paukščiais, bet su saiku“ („Upodobanie w ptaszętach, lecz pomierne“), *ibid.*, t. I, p. 691–698. Kitokių požiūrį turėjo jo žmona – esą reikia laikyti pilną nešančius paukščius, o to, kuris mėgaujasi jų skleidžiamais garsais, pilnas – išmatos, *ibid.*

<sup>72</sup> „Atsakymas į užklausą dėl kloties“, *ibid.*, t. I, p. 635–639.

pavasari ir vasarą „kapstosi“ („gmyrzę“) darželyje, o vakare atvėsus „brazdina gitara“ („brząkam na gitarze“). Neliūdi ir be svečių – džiaugiasi vaikais, pasikalba su žmona, pasėdi su knyga: „rudenį ir žiemą turiu norą keverzoti, mėgstu šiek tiek pasiplūkti prie epigramų, būna, jog rašinėju ir geresnius dalykus“ („w jesieni i zimą mam chętkę gryzmolić / lubię nad fraszkami nieco się mozolić / bywa że i lepsze piszę sobie rzeczy“)<sup>73</sup>.

Klementas buvo ekstravertas, juto malonumą bendrauti, o ypač, kaip pats teigė – „su mandagiais“ („grzeczniemi“)<sup>74</sup> ir linksmo būdo žmonėmis, kuriuos neretai kviesdavosi į svečius. Pokalbiai su bičiuliais vykdavo prie stalo vaišinantis maistu ir gėrimais. Degtinė apskritai užėmė atskirą vietą Klemento kūryboje: iš pradžių jis rašė degtinei skirtas odes, kuriose teigė, jog „visur ir kiekvienas gerai degtinę ryja“ („wszędę i kaźden dobrze wótkę łyka“)<sup>75</sup>, tačiau kai 1801 m. gruodį dirbant Lietuvos Vyriausiojo Teismo teisėju išgertuvės vos nesibaigė jo mirtimi, nutarė niekada nebegerti degtinės ir šio pasižadėjimo nuosekliai laikėsi. Ta proga kūrė eiles, skirtas paminėti šio pasižadėjimo metinėms<sup>76</sup>, nuo šiol dažna eilių tema būdavo girtuokliai ir degtinės vartojimo neigiamos pasekmės<sup>77</sup>. Pats ir toliau vartojo alų, vyną, punšą, midų tikėdamas, jog šie kenkia mažiau<sup>78</sup>. Kartais padaugindavo ir šių gėrimų – 1806 m. jaunesnieji kolegos iš Telšių žemės teismo jį taip prigirdė šampano, kad šis buvo atvežtas namo be gyvybės ženklų<sup>79</sup>. Alkoholio vartojimas turėjo pasekmių – kitą dieną ne tik kankindavo pagirios, skaudėdavo galvą, bet bardavo ir žmona, „mokydama jį, kaip reikia gyventi ateityje“ („jak mam nadal żyć uczyła“)<sup>80</sup>.

<sup>73</sup> „Mano be dykinėjimo leistas laikas kartu su išpėjimu palikuonims“, *ibid.*, t. II, p. 195–198.

<sup>74</sup> „Valetas“ („Waleta“), *ibid.*, t. I, p. 25.

<sup>75</sup> „Apie degtinę“ („O wótcę“), *ibid.*, t. I, p. 100–103.

<sup>76</sup> *Ibid.*, t. II: „Degtinės atsisakymo metinės“ („Rocznica zaniechania wótki“), p. 530–532; „Kreipimasis į Dievą 1807 m. gruodžio 15 d. dėl degtinės nevartojimo“ („Westchnienie do Boga 15 decembra 1807 z powodu nie używania wótki“), p. 654.

<sup>77</sup> Pasirinktinai *ibid.*, t. II: „Nešlovinga mirtis“ („Haniebna śmierć“): „kuris ją geria be saiko / visuomet pavojingai pražūva“ („kto ją pije, a zbytęcznie / zawsze ginie niebezpiecznie“), p. 571–573; „Ydingų įpročių galima atsikratyti“ („Nałogu można pozbyć się“), p. 478–482. Pastarasis eilėraštis skelbtas: *Lietuvos literatūros antologija 1795–1831: Šviečiamasis klasicizmas, preromantizmas*, p. 210–215, eilėraščių vertė Regina Koženiuskienė.

<sup>78</sup> „Mano be dykinėjimo leistas laikas kartu su išpėjimu palikuonims“, *Dzielko*, t. II, p. 195–198.

<sup>79</sup> Adam Stankevič, „Žmogų puošia protas ir linksnumas“, p. 100.

<sup>80</sup> Laiškelis, Šimkevičiui rašytas kitą dieną po linksmybių dėl paliktų maišo su knygomis ir apsiausto, *Dzielko*, t. I, p. 290.

Yra žinoma, jog vartojo tabaką<sup>81</sup>. Su svečiais kartais būdavo žaidžiama kortomis, tačiau Klementas teigė jų nemėgstantis, žaidžiantis tik dėl kompanijos<sup>82</sup>. Svečių priėmimą įdomiausiai Klementas aprašė 1808 m. eilėraštyje „Šiandieninis pasaulis kiekvieną kritikuoja“, kuriame aiškino, kodėl „jaučia pasibjaurėjimą kviesti vaišių“ („mam już wstręt prosić na biesiady“)<sup>83</sup>. Priežastis buvusi ta, jog žmonės tapo priekabūs, kritiškai vieni kitų atžvilgiu, pasidarė sunku jiems įtikti. Kai Klementas elgdavosi linksmai, būdavo apkalbamas, jog „suvaikėjo“, kitiems neįtikto nekilminga kompanija (Telšių miestiečiai), o kartais atsitikdavo ir taip, jog pavaišintas svečias šeimininką dar ir išbardavo. Savo svečiui Klementas rodydavo dėmesį, kviesdavo sėstis, šnekindavo, siūlydavo alkoholinių gėrimų, bet būdavo apkalbamas, esą pas jį nuobodu, nešvaru, niekam tikę gėrimai – „pas jį viskas atsiremia į gėrimą / gerti tol, kol prarandama sąmonė“ („u niego tylko pić cała zasada / dopóty, póki kto zmysłem nie włada“). Todėl kito svečio Klementas jau nevaišindavo gėrimais, bet linksmindavo pokalbiu, o tas išėjęs sakydavo, „kas tai per linksmybės? / pasakoja, kas su kuo bylinėjosi, / kas vyksta plačiame pasaulyje, / ką perskaitė knygoje arba laikraštyje“ („co to mnie tam jest za piękna zabawa? / prawi gdzie jaka była i z kim sprawa / co się tam dzieje na obszernym świecie / co czytał w książce alboli w gazecie“). Tą sužinojęs Klementas su kitu jau kalbėdavosi buitinėmis temomis – apie sėją, ūkį, bet „tokiomis kalbomis tik svečių išrūkydavo“ („taką rozmową tylko gościa wędzi“), panašiai neįtikdavo ir sekdamas pasakas – svečias už akių sakydavęs, jog šeimininkui „tik troboje prie krosnelės sėdėti“ („mu tylko w chacie przy piecyku siedzieć“).

Idilė baigėsi 1809–1810 m., tuomet Klementas išgyveno vieną sunkiausių laikotarpių savo gyvenime. Iš pradžių jo neperrinko kitai Telšių žemės teismo teisėjo kadencijai, o 1809 m. balandžio mėn. pabaigoje užklupo žmonos liga<sup>84</sup>.

<sup>81</sup> Laiške bernardinų vienuoliui Lopacinskiui Klementas rašė, jog nuo mažumės nemėgsta uostomojo tabako („tabaczne proszki“) ir jo nenaudoja „nė trupučio“ („ani troszki“), užtat rūko „pjaustomą“ („ukrajany“) tabaką (*ibid.*, t. II, p. 286). 1810 m. rudenį rašytame laiške bernardinų vienuoliui Jelskiui jis minėjo be paliovos „rūkantis pypkę“ („lulkę bez przerwy palę“, *ibid.*, t. III, p. 971).

<sup>82</sup> 1803.VIII.31 laiške bernardinų vienuoliui Šimkevičiui Klementas minėjo, jog kortas įsigijo prieš ketverius metus (*ibid.*, t. I, p. 298).

<sup>83</sup> *Ibid.*, t. II, p. 971–981.

<sup>84</sup> Klemento laišakai Telšių bernardinų pamokslininkui Černevskiui, *ibid.*, t. III, p. 199, 200. Nesisekiant gydyti tradicinės medicinos priemonėmis, Klementas prašė bernardinų vienuolio Jelskio ateiti gydyti jo žmoną „galvanizmu“ (*ibid.*, t. III, p. 359).

Ji sirgdavo ir iki tol, bet šį kartą ligos nesisekė gydyti: po kurio laiko užklupo kojų negalia, naktimis moteris iš skausmo dejuodavo, o 1810 m. pradžioje mirė. Klementas sunkiai išgyveno tiek vaikų<sup>85</sup>, tiek žmonos<sup>86</sup> ligas, o pastarosios mirtis jam buvo tikras sukrėtimas. Laiškuose bičiuliams jis rašė nebenorįs gyventi netekęs savo mylimiausio žmogaus, taip pat minėjo dažnai verkiąs<sup>87</sup>. Vienoje byloje Klementas buvo pasakęs: „Santuoka sudaroma ne tik tam, kad naktis būtų praleidžiama dvigulėje lovoje, bet ir tam, kad būtų geriau tvarkomas namų ūkis.“<sup>88</sup> Ūkio tvarkymu užsiėmė būtent jo žmona, o jai mirus reikalai pašlijo. Kartu su žmona puoselėjo mintį ateityje įsigyti palivarką: kai žmona papriekaištaudavo, kad jo vis dar neturi, vyras atsakydavęs – „matai mano ketinimus / pirmiausia reikia nusikratyti [skolų – A. S.] naštos“ („widzisz me zamiary / wprzódý trzeba znieść ciężary“)<sup>89</sup>. Po žmonos mirties parašė, jog nebeįsigys palivarko, nes nemokės jo valdyti<sup>90</sup>. Po kelerių metų – 1814 m. netikėtai mirė ir pirmagimis sūnus Karolis. 1819 m. mirusia jau vadinama ir vyriausioji duktė Karolina. Sūnus Pilypas Klementas 1818 m. rugsėjo 8 d. vedė Marcijoną Drabavičiūtę (Marcianna Drabowiczówna) ir beveik po metų susilaukė mergaitės, kuri 1819 m. rugpjūčio 26 d. buvo pakrikštyta Karolinos Liudvikos Rožės Pranciškos vardais<sup>91</sup>. Jai Antanas Klementas ir užrašė visą savo turtą, paskirdamas globėjus ir atitolindamas nuo turto sūnų Pilypą. Tačiau tą pačią dieną, kai tėvas mirė – 1823 m. birželio 16 d. – Pilypas

<sup>85</sup> *Ibid.*, t. I: laiškas Žemaičių Kalvarijos dominikonui Žilevičiui grąžinant 100 rublių skolą, p. 120; laiškas seseriai sveikinant su šventėmis ir informuojant apie raupais susirgusius vaikus, p. 156–158.

<sup>86</sup> „Šiuolaikinių gydytojų rūpinimasis pacientais“ („Czułość doktorów terażniejszych nad pacjentem“), *ibid.*, t. I, p. 698–709.

<sup>87</sup> Laiške dvasininkui Ridzevskiuui rašė, jog skaitydamas Ovidijaus elegijas verkė: „padėjau jam graudžiai verkti / nes labai susigraudinau“ („mu płaćać rzewnie pomogłem / bo mnie czułość wskroś przejęła“, *ibid.*, t. III, p. 644–645, 658). Taip pat žr. eilėraštį „Pranešimas bičiuliui apie liūdesį dėl žmonos mirties“ („Doniesienie żalów przyjacielowi po śmierci żony“, *ibid.*, p. 648–656).

<sup>88</sup> LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 74–77v.

<sup>89</sup> „Atsakymas į užklausą dėl kloties“, *Dzielko*, t. I, p. 635–639.

<sup>90</sup> „Deramas deramos žmonos apraudojimas“ („Opłakiwanie słuszne słusznej żony“, *Dzielko*, t. III, p. 708–719): „nuėjo niekais ketinimai, susitarimai, / pats, be žmonos jau neparūpinsiu palivarko, / nes nesu pratęs valdyti“ („za nic też poszły zamiary, układy / już sam nie zrobię folwareczku bez żony / bom nie zwykł rządzić“).

<sup>91</sup> Telšių Romos katalikų bažnyčios 1818–1823 m. gimimo metrikų knyga, LVIA, f. 1480, ap. 1, b. 31, l. 12v.

įsikraustė į jo namą ir netrukus užstatė visą nekilnojamą turtą seseriai Pilypai ir jos vyrui Martynui Goštautui. Vėliau šis atvejis buvo nagrinėjamas bajorų globos įstaigoje<sup>92</sup>.

Žymią Klemento kūrybos dalį sudaro būtent didaktinė poezija, kurios paskirtis: pateikti savotišką auklėjimo programą propaguojant tam tikrus elgesio modelius. Matyt, neatsitiktinai ir pirmasis *Veikalėlyje* užrašytas eilėraštis yra pavadintas „Veidmainystės kritika“ („Krytyka obłudy“), jame įspėjama saugotis dviveidiškumo ir patariama su „kiekvienu visuomet elgtis mandagiai“ („przestawać zawsze z każdym grzecznie“)<sup>93</sup>. Klementas ypač aršiai kritikavo savo gyvenamojo laiko žmonių moralinį nuosmukį<sup>94</sup>, kurį priešino praėjusiems laikams. Štai 1804 m. rašytame eilėraštyje „Praėjusių laikų vaizdas ir palyginimais su juo dabartinių“ („Widok wieku dawniejszego i porównanie z nim niniejszego“)<sup>95</sup> jis kritikuoja savo gyvenamą laikotarpį, vadindamas jį išlepimo, veltėdiško išglebimo ir šlykščių išdaigų laikais<sup>96</sup>. Kitame, pavadintame „Mišinys, arba variacija“ („Mieszaninka czyli wariacyjka“), jis teigė, jog viskas apsvirtė aukštyn kojomis – garbinamas tas, kuris elgiaisi nedorai, o dorybė išjuokiama<sup>97</sup>. Žmonių tarpusavio santykiams esą tapo bū-

<sup>92</sup> Plačiau žr. LVIA, f. 391, ap. 2, b. 17.

<sup>93</sup> *Dzielko*, t. I, p. 1–2.

<sup>94</sup> Plg. *ibid.*, t. I: „Seniui, kuris sukiojasi aplink jauną moterį“ („Do starca, co się uwija około młodej kobietki“), p. 185; „Jaunuoliui, kuris įsimylėjo seną moterį“ („Do kawalera młodego, co się kocha w starej kobiecie“), p. 186; „Satyrinis kūriny: jauna žmona, senas vyras“ („Dzielko satyryczne, młoda żona, stary mąż“), p. 359–373; *ibid.*, t. II: „Įgrisęs suvedžiojimas“ („Bałamuctwo sprzykrzone“), p. 435–436; „Vos pirmas vyras spėjo numirti, iš karto išsirinktas antrasis“ („Ledwie mąż pierwszy umarł, drugi wraz obrany“), p. 502–504; „Epigrama Eunuchai“ („Eunuchy epigrama“), p. 518–519; „Pakartotinės santuokos“ („Małżeństwa powtórzone“), p. 595–597.

<sup>95</sup> *Ibid.*, t. I, p. 346–348.

<sup>96</sup> Vieną tokių išdaigų Klementas aprašė eilėraštyje „Kareivio gėda“ („Hańba żołnierska“, *ibid.*, t. II, p. 909–911). Matydamas, kaip vienas pulkininkas persirengė moteriškais drabužiais, o moteris – kariškais rūbais, Klementas „iš pykčio beveik drebėjo“ („ze złości mal drżałem“) ir klausė, „argi tai nėra pasityčiojimas iš karinės tarnybos?“ („nie jestże to dzieło z żołnierstwa szyderskie“). Jo nuomone, „kareivis savo mundurą turi gerbti labiau negu kunigas sutaną“ („wiecej jak ksiądz habit, żołnierz ma poważać / swój mundur“), o toks poelgis yra visokeriopas įžeidimas, kuris „skriaudžia šalį, valdovą ir kitus kareivius, / nes kareiviai privalo saugoti savo autoritetą, / visados vengti net mažiausio įžeidimo“ („krzywdzi kraj, monarchę i wszelkie żołnierstwo / bo stan żołnierski ma patrzeć swej powagi / a unikać zawsze najmniejszej zniewagi“).

<sup>97</sup> *Ibid.*, t. I, p. 232–235.

dingi nenuoširdumas ir dviveidiškumas<sup>98</sup>, o labiausiai vertinama tuštybė<sup>99</sup>. Ypač daug kritikos teko jaunimui, kurio charakteristiką jis pateikė eilėraštyje „Šiuolaikinis jaunuolis“ („Młodzieniec terażniejszy“)<sup>100</sup>: jam būdinga panieka mokslams, ieškojimas pramogų, įprotis išdykauti, pinigų skolinimasis, azartiniai žaidimai (paminėtas biliardas), paleistuvavimas, alkoholizmas. Klementui nepatiko ir jaunuolių išglebimas: šaipėsi iš tų, kurie važinėjo kariatomis, kai anksčiau buvo įprasta atsisėdus ant žirgo drąsiai joti ir dieną, ir naktį<sup>101</sup>. Viena svarbiausių tokios situacijos priežasčių, Klemento manymu, buvo madų vaikymasis ir kosmopolitizmas<sup>102</sup> bei senųjų papročių išsižadėjimas. Eilėraščiuose „Noras sekti madomis“ („Chęć naśladowania mód“) ir „Pastaba apie suprancūzėjimą“ („Uwaga nad francuszczyzną“)<sup>103</sup> jis kritikavo žmonių lengvabūdiškumą dėl išskirtinio dėmesio aprangai, nekritišką sekimą prancūziškomis madomis, vyrų sumoteriškėjimą, malonumų vaikymąsi ir ištvirkavimą. Naujos mados, Klemento teigimu, pavojingos ne tik konkrečiam individui, bet ir visai tėvynei. Eilėraštyje „Ūso, kontušo bei kardo avantiūra“ („Wąsu, kontusza oraz pałasza awantura“)<sup>104</sup> jis teigė, jog Abiejų Tautų Respubliką supančios valstybės dėjusios pastangas sunaikinti šią valstybę,

<sup>98</sup> *Ibid.*, t. I: „Apie šiuolaikinį dviveidiškumą“ („Nad terażniejszą obłudą“), p. 661: „senovėje žmonės sakydavo tą, ką jausdavo, / šiais laikais nuo šio būdo pabėgo, / jų burnose mandagumas, o širdyse pyktis, / kas jais aklai tiki, tas save apgauna“ („starożytni ludzie, co czuli, to rzekli / dzisiejsi od tego sposobu uciekli / w sercach swych złość knują, z ust grzeczność wychodzi / kto ślepo im wierzy, ten sam siebie zwodzi“); *ibid.*, t. II: „Apsimestinė draugystė“ („Przyjaźń kolorowa“): „yra dora, šlovinga ir garbinga / būti tikru, o ne menamu draugu“ („jest cnotą, sławą i honorem / bydź przyjacielem w prawdzie, nie pozorem“), p. 258–260; „Visur pas mus klasta“ („Fałsz u nas wszędy“), p. 519.

<sup>99</sup> *Dziełko*, t. II: „Garbinamas šarlatanai“ („Szarletan tszczony“), p. 332–336; „Kaip pažinti juokdarį?“ („Filut skąd się poznaje?“), p. 392–393; „Puošeiva“ („Galant“), p. 519–522; *ibid.*, t. III: „Išlaidus puošeiva“ („Modniś stratny“), p. 240–246; „Pagyrūnas“ („Samochwał“), p. 295–298.

<sup>100</sup> *Ibid.*, t. II, p. 356–358.

<sup>101</sup> *Ibid.*, t. I, p. 346–348; „Ponaitis lepūnėlis“ („Panicz pieszczony“), *ibid.*, t. III, p. 329–332; p. 992.

<sup>102</sup> „Pareiškimas“ („Oświadczenie się“: „nėra vertas priklausyti jokiai tautai tas, / kuris, praradęs tėvynę, dėl to nesikremta“ („ten niewart być w żadnym już narodzie / co gdy traci ojczyznę, a to go nie bodzie“), *ibid.*, t. II, p. 929–935. Taip pat plg.: „Įspėjimas merginoms, aklai tekančioms už svetimšalio“ („Przestroga dla dziewcząt co idą ślepo za mąż za cudzoziemca“), *ibid.*, t. I, p. 219–221.

<sup>103</sup> *Ibid.*, t. II, p. 260–263, 992.

<sup>104</sup> *Ibid.*, t. II, p. 105–115.

o pavyko tai tik tuomet, kai buvo įskiepytos naujos mados (frakas pakeitė kontušą, špaga – kardą ir t. t.).

Apie būtinybę laikytis gerųjų papročių bene plačiausiai jis kalbėjo eilėraštyje „Kaip senovėje buvo laikomasi papročių ir švenčiamos šventės“ („Co do obchodu w starożytności swięt i zwyczaju“)<sup>105</sup>. Jame atiduodama pagarba protėviams: šie reikalui esant stodavo į mūšį nebijodami pralieti savo kraujo; taikos metu gyveno dorą gyvenimą nedykaduoniaudami – darbuodavosi arba eidami pareigas, arba apdirbdami žemę; juos siejo nuoširdi draugystė ir atvirumas, o švenčių proga jie vienas kitam pareikšdavo apie savo „palankumą“ („przychylności“); kaimynai draugiškai ir nuoširdžiai bendraudavo – „kaimynas smagiai leido laiką svetimoje troboje / taip pat ir pats kviesdavo – atvažiuok, broli“ („sąsiad bawił w cudzej chacie / prosił wzajem przyjedź bracie“). Piešiama idilė, kai per pietus keliamos taurės, linkima sveikatos, jaunimas eina šokti polonezo, juos šnekučiuodamiesi stebi vyresnieji. Savo gyvenamo amžiaus apsimestinį mandagumą jis priešino protėvių atvirumui<sup>106</sup> ir dorovingumui. Panašiai 1808 m. spalį užbaigdamas antrąjį veikalo tomą eilėraštyje „Įspėjimas pabaigai“ („Przestrzezenie ostateczne“) užrašė, jog svarbiausia – laikytis gerų papročių, nes „malonumus keičia liūdesys, rauda ir sielvartas“ („po rozkoszy smutki / płacz, zgryzota bywają“)<sup>107</sup>. Tiesa, ne visas naujoves jis kritikavo. Klementui buvo nemalonu prisiminti laikus, kai buvo privisę „drąsuoliškai“ („junackie“) besielgusių bajorų, kurie tarnavo galingiems ponams savo kartais, o menkiausia proga kviesdavo į dvikovą. Jų veiksmai būdavo neapgaltoti, ir dėl savo kvailumo ir nenusipėjamo elgesio jie būdavo labai pavojingi<sup>108</sup>. Panašiai be simpatijos jis atsiliepdavo apie buvusius seimelius, kuriuose bajorija būdavo girdoma ir elgdavosi triukšmingai<sup>109</sup>.

<sup>105</sup> *Ibid.*, t. I, p. 425–427.

<sup>106</sup> Tokiu Klementas laikė ir save: „nesu pataikūnas“ („ja podchlebcy nie mam twarzy“), *ibid.* Kitoje vietoje: „Turiu prasčioko dvasią, / Makiavelio nemėgdžioju, / tą sakau, darau, ką širdyje jaučiu, / nors ir vaidinu kartais šiek tiek, / apsimetu linksmas, kai kankina rūpesčiai, / tačiau tuo niekam nepakenkiu, / tik savo sielvartą numalšinu“ („ja mam duszę wcale prostaka / Machiavela nie naszladuję / to mówię, czynię co w sercu czuję / acz i ja czasem gracj rolę troszki / wesołość czynię, gdy gryzą troski / ale żadnemu przez to nie szkodzę / bo tylko moje gorycze słodzę“), in: „Vilniaus vargai dėl užsitęsusių [Vyriausiojo Lietuvos teismo teisėjo] pareigų“ („Bieda wileńska z powodu przewlekłej funkcji odbywanej“), *ibid.*, t. I, p. 277.

<sup>107</sup> *Ibid.*, t. II, p. 993–996.

<sup>108</sup> „Buvęs lenkų skonis“ („Gust dawniejszy Polaków“), *ibid.*, t. II, p. 453–458.

<sup>109</sup> *Ibid.*, t. II, p. 585–589.

Klemento manymu, esminis žmogaus elgesį ir gyvenimo būdą lemiantis veiksnys – tinkamas auklėjimas<sup>110</sup>. Iškalbingi yra jau vien eilėraščių pavadinimai: „Bloga kompanija gadina gerą kompaniją“ („Towarzystwo złe dobrego psuje“), „Labiausiai vertintini damos buožai – kuklumas ir dorovingumas“ („Skromność z cnotą w damie najpopłatniejsza“), „Jaunas vaikinąs turi saugotis išlepimo“ („Chłopiec młody strzec się ma pieszczot“), „Jaunimas turi vengti bendrauti su kuo papuola“ („Młódź ma się strzec obcować lada z kim“)<sup>111</sup>. Pasinaudodamas tikrais atsitikimais<sup>112</sup>, liaudies išmintimi ar sentencijomis<sup>113</sup>, Klementas paliko daugybę patarimų, suformuluotų tiek atskirai berniukams ar mergaitėms<sup>114</sup>, tiek bendrų. Bene plačiausiai jis tai padarė eilėraštyje „Įspėjimas, arba patarimas (Przestroga czyli rada)“<sup>115</sup>, kuriame patarė visuomet būti atsargiam, vengti tų, kurie yra linkę bartis, šalintis pernelyg apgirtusių, nevesti pernelyg gražios, turtingos ar pamaldžios, o jei esi nejaunas – pernelyg jaunos, madingos ir aukštos kilmės moters, nerodyti pernelyg didelės pagarbos turtingiesiems pasauliečiams ir dvasininkams – „jie nieko neduos (bo nic nie dadzą)“, visuomet jausti saiką<sup>116</sup>,

<sup>110</sup> Atrodo, jog auklėdamas savo vaikus Klementas fizinių bausmių netaikė. Jis yra minėjęs sūnų nusižengimus, už kuriuos esą reikėję „bausti“, bet jis apsiribodavęs barimu (*ibid.*, t. III, p. 823).

<sup>111</sup> *Ibid.*, t. II, p. 297, 437–440; *ibid.*, t. III, p. 227–229, 315–317.

<sup>112</sup> Tai žinome iš paties autoriaus išnašose darytų paaiškinimų. Pvz., tai 1807.VII.9 susiklosčiusi situacija, kai rotmistras Kučinskis buvo nužudytas Antano Prijalgausko po to, kai skėlė jam antausį. To, anot Klemento, ir reikėję tikėtis, nes Kučinskis piktnaudžiavo savo drąsa, buvo nuskriaudęs nemažai žmonių, visuotinai buvo kalbama, jog jis nemirsiąs savo mirtimi. Klementas pamokslauja, jog tai yra pavyzdys panašiai besielgiantiems (*ibid.*, t. II, p. 342).

<sup>113</sup> *Ibid.*, t. I: „Pagal sentenciją, nekask duobės kitam – pats įkrisi“ („Z przypowieści kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada“), p. 191–192; „Pagal sentenciją, nepasitikėk niekuo – niekas tavęs neišduos“ („Z przypowieści, nie wierz nikomu, nikt cię nie zdradzi“), p. 192; „Pagal sentenciją, nedaryk kitam to, kas tau nemiela“ („Z przypowieści co mnie nie miło, to drugiemu nie czyn“), p. 193.

<sup>114</sup> Tiesa, kiekybiškai dominavo skirti berniukams. Eilėraštyje „Mokytijos patarimas“ („Rada mistrzyni“) teigta, jog mergaitę puošia nuolankumas, gerumas ir „protingas mandagumas“, o atstumia – atsiskyreliškas gyvenimas ir davatkiškumas (*ibid.*, t. I, p. 27–31). Beje, eilėraštyje „Dailios panelės atvaizdas“ („Wizerunek nadobnej panienci“, *ibid.*, t. II, p. 248) greičiausiai buvo aprašyta viena iš Klemento dukterų: jos apvalus ir glotnus apskritas veidas, siauri antakiai, vidutinio dydžio nosis, plaukai ir akys – juodi, ji yra linksma, greita šokinėti ir dainuoti, mokanti groti, gabi visokiems darbams.

<sup>115</sup> *Ibid.*, t. II, p. 328–331.

<sup>116</sup> Būtinybę išlaikyti saiką jis postulavo ir kituose eilėraščiuose, pvz., „Mėgavimasis paukščiais, bet su saiku“ (*ibid.*, t. I, p. 698): „viskas gerai, kas su saiku, / kiekvienas perteklius turi trūkumų“ („wszystko dobrze co bywa jeno w miarę / każdy zaś zbytek ma przywarę“).



būti mandagiam tiek vargingiausio bajoro, tiek valstiečio atžvilgiu<sup>117</sup>, jausti gailėtį vargšui, patarti susirūpinusiam, nebūti užsispyrusiam. Tačiau Klementas čia nesiūlo katalikiškai atkišti „kitą skruostą“, bet elgtis su žmogumi taip, kaip jis elgiasi su tavimi – „su įžūliu elkis įžūliai ir jis nusileis, matydamas, kad esi tvirtas“ („przeciw hardemu bądź równie hardym / i on się zniży cię widząc twardym“)<sup>118</sup>. Vis dėlto, kaip teisingai pastebėjo Gaigalaitė, Klementas buvęs „tradicinių pažiūrų, laikęsis tradicinio krikščionių katalikų tikėjimo“<sup>119</sup>. Jis visą gyvenimą išliko giliai tikintis, o krikščioniška pasaulėžiūra buvo persmelkusi ne tik jo kūrybą, bet ir gyvenimo būdą. Nuoširdžiai tikėjo, jog už blogus darbus ir nedorus poelgius Dievas būtinais nubaus, o už gerus apdovanos<sup>120</sup>. Į Dievą Klementas dažnokai kreipdavosi ir savo kūryboje: kamuojamas nerimo dėl savo darbo vietos išlaikymo ar baimės<sup>121</sup>, žmonai su-

<sup>117</sup> Patarimą su visais elgtis mandagiai Klementas išdėstė ir pirmojo tomo pratarinėje (*ibid.*, t. I, p. 1–2).

<sup>118</sup> Taip pat pgl. kitus eilėraščius, pvz., „Trumpas pamokymas vaikams“ („Moralik dla dzieci krótko napisany“, *ibid.*, t. III, p. 753–755).

<sup>119</sup> Vita Gaigalaitė, *op. cit.*, p. 24.

<sup>120</sup> *Dzielko*, t. I: „Priekaištas pavyduoliui, kuris nori atimti pareigas“ („Wymówka zajzdrosnikowi co pragnie osiągnąć urząd“), p. 223–225. Štai guosdamas seserį dėl jos rūpesčių (susirgo vyras, ją pačią kankino rožė ir pabėgo jų valstietis) Klementas teigė, jog tokia yra Dievo valia, vienus jis taip baudžia už piktus darbus, o kitus tuo pačiu apdovanoja: „kas vargus priima nusižeminęs, / tas garbina Dievą, / taip moko Bažnyčia, / todėl reikia ne skūstis, / bet laukti Dievo malonės“ („bowiem to się nie komosi / w biedzie, ale stale znosi / już tym samym wielbi Boga / ta kościoła jest przestroga / nie należy więc narzekać / lecz litości trzeba czekać“), „be kryželių žmogus nepateks į dangų“ („bez krzyżyków nie zajdzie do nieba“), „nėra žmogaus, kuris neturėtų rūpesčių“ („nie ma człowieka bez biedy“), „Dievas nenustojo daryti stebuklų, vargus pakeis džiaugsmas“ („Bóg nie przestał działać cuda, zamieni się w radość nuda“, *ibid.*, t. II, p. 981–987). Analogiškas nuostatas galime pastebėti ir jo kalbose, pasakytose dirbant advokatu: viskas – maras, mirtis – ištinka Dievui leidus, jam nėra nieko neįmanomo (LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 104v, 135, 302v). Ir apskritai Klemento tuo laikotarpiu pasakytose kalbose, skirtingai nuo kitų advokatų, negalime pastebėti jokių su Apšvietos įtaka susijusių idėjų. Priešingai, jose galime rasti viduramžiško teisės siejimo su religija pavyzdžių. Bene ryškiausiai tokia pozicija atsiskleidė byloje, kurioje situoktiniai Beresnevičius ir Koplevskis buvo kaltinami dėl Adomo Bortkevičiaus mirties: „Visuomenei žinoma, jog remiantis dvasine arba civiline teise nusikaltimas yra nuodėmė. Neslapta yra ir tai, kad nuodėmė užtraukia bausmę arba atgailą“ (*ibid.*, l. 101). Beje, ir vėliau Klementas kartais mėgdavo pasiremti ne valstybės įstatymais, bet apeliuoti į moralės dalykus. Štai 1798.V.11 kaltindamas Florijoną Nemčevskį bandymu užgrobti jo žemes, teigė, jog šis tai daro pamiršęs Dievo įsakymą negeisti savo artimo turto (*ibid.*, f. SA, b. 15170, l. 1098–1098v).

<sup>121</sup> *Dzielko*, t. I: „Pasiguodimas Dievui pagal sentenciją – kai patiriame nerimą, tuomet šaukiame Dievo“ („Westchnienie do Pana Boga z owej przypowieści / Kiedy zdarza się jaka nam

sirgus<sup>122</sup>, sunkiu valstybei momentu<sup>123</sup> ar melsdamas nuodėmių atleidimo<sup>124</sup>. Dvasininkų Klementas prašydavo pašventinti jo namus, Velykų stalą, taip pat svirną, tikėdamas, jog šventintas vanduo gali apsaugoti nuo pastatą „užvaldžiusių žiurkių“<sup>125</sup>. Klemento kūrybinis palikimas atskleidžia, kad dvasininkai (o ypač Telšių bernardinų vienuoliai, kuriuos laiškuose žmonai jis meiliai vadindavo „bernasiė“) jam buvo vieni artimiausių žmonių. Jie būdavo dažniausi Klemento svečiai, į kuriuos kreipdavosi tiek kviesdamas į svečius, tiek

---

trwoga / wtenczas wołamy do Pana Boga“), p. 170–172; „Kreipimasis į Dievą sulaukus priešų puolimo“ („Odezwa do Pana Boga w natarczywości od nieprzyjaciół na świecie“), p. 211–212; „Metinės, arba prašymas Šviesiausiajai Nekaltai Pradėtajai Mergelei šios šventės išvakarėse 1799 m., parašytas tam, kad priešai nenugalėtų, neištumtų iš pareigų“ („Rocznica, czyli prośba do Najjaśniejszej Panny Niepokalanie poczętej w wigilią tego święta roku 1799, aby nieprzyjaciele nie brali góry, nie strącali z urzędu napisana“), p. 221–223; „Dievo meldimas palaiminimo“ („Błaganie Boga o błogosławieństwo“), p. 737–740; *ibid.*, t. II: „Pasiguodimas Dievui dėl nemalonių aplinkybių“ („Westchnienie do Boga w okolicznościach przykrych“), p. 488–491; „Kreipimasis į Dievą sielvarste“ („Głos do Boga w umartwieniu“), p. 714–717; „Prašymas, parašytas 1808 m. Šv. Petro dieną“ („Prośba w dzień św. Piotra napisana 1808“), p. 850–852; *ibid.*, t. III: „Malda sielvarste“ („Modlitwa w utrapieniu“), p. 288–289; „Himnas Dievui prieš kelionę į Vilnių“ („Hymn do Boga przed drogą wileńską“), p. 461–463.

<sup>122</sup> *Ibid.*, t. I: „Malda į Dievą dėl mano žmonos ligos 1806 m. kovo 25 d.“ („Modlitwa do Boga w chorobie mej żony 1806 mar[ca] 25“), p. 727–729; „Padėka aukščiausiam Dievui už žmonai sugrąžintą sveikatą“ („Dziękczynienie najwyzszemu Bogu za powrot zdrowia żonie“), p. 732–733.

<sup>123</sup> *Ibid.*, t. I: 1793 m. parašytas „Kreipimasis į Dievą baisioje tautos būklėje“ („Głos do Boga w okropnym narodu stanie“), p. 104–105; *ibid.*, t. II: „Himnas Dievui dėl įvykių šalyje“ („Hymn do Boga w okoliczności kraju“), p. 98–100.

<sup>124</sup> 1798 m. pabaigoje jis kreipėsi į Dievą melsdamas nuodėmių atleidimo, o Švč. Mergelės Marijos Nekalto Prasidėjimo šventės išvakarėse rašė apie žaizdą, kurią jis padaręs Jėzui („przez mię zadana jest mu wielka rana“). Tą pačią dieną jis paprašė Švč. Mergelės Marijos užtarimo prieš Dievą, kad būtų paliktas savo pareigose, o vėliau šį ritualą pavertė tradicija, stengdavosi jį kartoti kiekvienais metais (*ibid.*, t. I, p. 127, 221–223, 227, 436, 437, 601, 814–816; *ibid.*, t. III, p. 491–492).

<sup>125</sup> *Ibid.*, t. I, p. 721; *ibid.*, t. III, p. 617. Panašiai 1803.V.28 „būdamas senamadiškas žmogus“ („jesteśmy ludzie nienowi / staroświeccy“) prašė dvasininko pašventinti pradėto statyti svirno pamatus, tikėdamasis, jog taip pastatas bus apsaugotas nuo vagių ir padegėjų (*ibid.*, t. I, p. 296–297). Vėliau, kai vaistais nesisekė gydyti apsigusių karvių, Klementas kreipėsi į bernardinų pamokslininką Žabą, prašydamas, kad šis padėtų „ištaisyti jautria malda“ („by się modlitwą czułą naprawił“) ir pašventindamas karves (*ibid.*, t. II, p. 464–465). Dar vienas pavyzdys: Telšių žemės teismo regentui Vincentui Bagdonavičiui varduvių proga Klementas buvo nusiuntęs dukros padarytus škaplierius, teigdamas, jog jų namelis nuoširdžiai laikosi katalikų tikėjimo, ir kol varduvininkas laikysis tikėjimo, tol ir jo neaplenks laimė ir sveikata (*ibid.*, t. III, p. 629–630).

prašydamas įvairiausių paslaugų (sutaisyti laikrodį, paskolinti arklį, laikrodį, salyklo, tabako, pinigų, ir t. t.). Ir pats siūsdavo jiems dovanų bei rūpinosi jų reikalais tiek Telšiuose, tiek nuvykęs į Vilnių. 1800 m. susipažino su Luku Šimkevičiumi, kuris iš pradžių ėjo Telšių bernardinų pamokslininko ir bylų prokuratoriaus pareigas, vėliau buvo perkeltas į Kauną, o po kurio laiko vėl sugrįžo į Telšius, užėmęs vienuolyno vyresniojo pareigas. Šimkevičius tapo vienu pačių artimiausių Klemento bičiulių<sup>126</sup>. Tiesa, artimi ryšiai su dvasininkais netrukde Klementui kai kuriuos jų vertinti labai kritiškai<sup>127</sup>.

<sup>126</sup> Varduvių proga (spalio 18 d.) Klementas ne tik nepamiršdavo jo pasveikinti, bet ir sukurdavo eilėraščių ar ariją, o balandžio pirmosios proga stengėsi iškrėsti jam pokštą. 1802.I.22 Užgavėnių proga sąmojingai Telšių bernardinų pamokslininkui Lukui Šimkevičiui rašytame laiške Klementas šį vadino narsiu Bakcho riteriu, kuriam nė vienas neprilygs kovos lauke (*ibid.*, t. I, p. 258–262). 1802.X.17, Luko Šimkevičiaus vardinių išvakarėse, Klementas siuntė savo bičiuliui lauktuvių – butelį degtinės, sviesto ir rublį keliems vyno buteliams įsigyti, o kitą dieną dukra Karolina grodama gitara dainavo varduvininko garbei parašytą ariją (*ibid.*, t. I, p. 288–90). 1804 m. balandžio pirmosios proga Lukui (Šimkevičiui) buvo parašyta „juokelis, iš vienos pusės žvaigždės, o iš kitos – skydo forma“ („Brednia w sposobie gwiazdy z drugiej strony niby tarczy zrobiona“), o varduvėms vėl parašyta arija (*ibid.*, t. I, p. 348–349, 374–375). Analogiškai sveikinta ir kitais metais: *ibid.*, t. I, p. 729–730, 766–767 (1806.X.18 varduvių proga parašytoje arijoje minėta, jog baigiasi šešti metai, kai abu susipažino, ir „niekas niekad mūsų neišskirs / (kaip jau ne kartą sau tarėme) / nors kai kurie žmonės to nori“ („nigdy nic nas nie rozrózni / (jak rzekliśmy bodaj nie raz) / acz chcą tego ludzie róźni“); *ibid.*, t. II, p. 155–157, 508–510, 548–550; t. III, p. 1–2, 377. Tiesa, 1810 m. viduryje apgirtęs Klementas buvo kažką „niekšiško“ prikalbėjęs Šimkevičiui, dėl to labai sielojosi ir laiške meldė atleidimo (*ibid.*, t. III, p. 667). Nežinia, ar bičiuliai susitaikė, nes netrukus paskirtas Žemaičių kapitulos nariu Šimkevičius išvyko iš Telšių, o ta proga 1810 m. rugpjūčio mėn. parašytas Klemento eilėraštis, kaip rodo prieraišas, buvo „perduotas per draugus“ (*ibid.*, t. III, p. 677–683). Paskutinis žinomas Lukui Šimkevičiui skirtas eilėraštis: „Vienuolyno vyresniojo garbė Telšiuose 1810 m. spalio 18 d.“ („Cześć gwardiańska w Telszach 1810 octobra 18 dnia“, *ibid.*, t. III, p. 913–915).

<sup>127</sup> Vienuoliui Ambrazevičiui į Polocką siųstame laiške Klementas minėjo, jog jaučia pasibjaurėjimą tais dvasininkais, kurie žiūri žemės ir turtų (*ibid.*, t. II, p. 627–628). Dirbdamas advokatu jis yra viešai kritikavęs dvasininkų veiksmus: byloje, kur smulkūs bajorai buvo priversti bylinėtis su jų skolas supirkusiu kunigu Dominyku Mankovskiu, apkaltino pastarąjį nederamu dvasininkui elgesiu (LVIA, f. 1135, ap. 2, b. 73, l. 78–79v.). Šią temą jis plėtojo ir kūryboje: epigramose patarė saugotis kanauninkų kaimynystės (esą šie yra „godūs“ kaimynų žemės), kritikavo pernelyg didelį pamaldumą ir pasauliečių dvasininkų moralinį nuosmukį (*ibid.*, t. I: „Apie valdos įsigijimą“ („Nad kupnem majątku“), p. 659; „Apie šventeivas“ („Nad nabožnisiami“), p. 660: „pernelyg didelis pamaldumas negali būti geras“ („zbytnia pobožność dobrym być nie može“); „Apie dvasininkus pasauliečius“ („Nad księżma świeckiem“), p. 661. Greičiausiai šią kūrybą lėmė ir asmeninė patirtis – su Goutaiškių valda ribojosi Žemaičių kanauninkų žemės. 1798.IV.9 Klementas padarė viešą

Klementas ne tik ugdė savo vaikų moralines nuostatas, bet ir įtraukdavo juos į kūrybinį procesą. Kol vaikai dar buvo mažesni – jie piešdavo, o tėvas šalia prirašydavo eiles. Kartais tokius drauge sukurtus kūrinius Klementas varduvių ar kitokiomis progomis siūsdavo savo seseriai Pranciškai Kryževičienei arba kuriam nors iš Telšių bernardinų vienuolių<sup>128</sup>. 1802 m. pabaigoje vaikai pradėjo deklamuoti tėvo parašytas eiles ir dainuoti jo parašytas dainas, paprasčiau jos buvo skirtos pasveikinti ką nors varduvių proga<sup>129</sup>. Išskirtinis vaidmuo čia teko vyresniajai Klemento dukrai Karolinai<sup>130</sup>, kuri ne tik dainuodavo, bet

---

pareiškimą, jog tapęs valdos savininku ir „turėdamas prievolę“ įsigilinti į dokumentus rado Žemaičių kapitulai neteisėtai užrašytų žemių ir pareiškė apie ketinimą jų siekti teisminiu keliu (LVIA, f. SA, b. 15170, l. 925–925v). Vita Gaigalaitė (op. cit., p. 94) teigė, jog „humoristinės dvasiškių kritikos niekur nerasime“, tačiau panašaus pobūdžio eilėraščių yra ir daugiau. Vienas tokių yra „Satyrinis pasakojimas apie niūrų vienuolį“ („Satyryczna powieść o mnichu ponurowatym“, *Dzielko*, t. I, p. 797–800), kuriame Klementas aiškiai išdėstė savo simpatijas: Geresnis tas vienuolis, kuris yra atviras, / tas, kuris linksminasi, kalba, juokauja, / už tą, kuris išblyškęs sėdi kamaroje, / kurį ėda pyktis ir niršulys. Patariu saugotis paniurėlių, nes jie yra melagiai, / klastingi, užsispyrę, šmeižikai, juokdariai. Vietoj jų mylėkite linksmai pramogaujančius, / toks net ir gulėdamas šalia merginos, / garantuoju, dėl savo dorumo nepadarys nuodėmės, / greičiau nudžiugins, pralinksmins, prajuokins“ („Lepszy mnich co jest otwarty / co się zabawia, mówi, czyni żarty / niż ów, co siedzi w komorze wybladły / a jak smok w złości i w gniewie rozsiadły. Strzedz się ponurych radzę, bo są łgarze / przewrotni, krnąbrni, oszczerce, figlarze. W to miejsc kochajcie wesolych w rozrywce / żeby on nawet leżał i przy dziewce / ten przez utściwość zaręczam nie zgrzeszy / chyba ucieszy, zabawi, rozśmieszy“). Be to, galima spėti, jog išplėstuose *Veikalėlio* lapuose bent kai kuriais atvejais buvo būtent prieš dvasininkus nukreipti paskviliai, o ne vien politinė tematika, kaip spėjo Mykolas Biržiška (op. cit., p. 11). Štai *Veikalėlio* I tomo p. 121–122 viršus yra nuplėštas, o iš abiejų pusių randame eiles apie dvasininkus. Panašiai antrajame tome yra eilėraštis, kuriame kritikuojamas kažkoks klebonas, kuris girtuokliauja, neatlieka savo pareigų ir ieško, kur pasipelnėti. Šio eilėraščio, pavadinimu „Klebonas“ („Proboszcz“, *Dzielko*, t. II, p. 532–536), vidurys yra išplėštas.

<sup>128</sup> *Ibid.*, t. I: „Vaikiški žaidimai, arba sesers pasveikinimas, užrašytas 1802 m. ant brolių Karolio ir Pilypo piešinių“ („Dziecinne zabawki czyli powinszowania braci siostrze na rysunkach 1802 od Karola i Filipka“), p. 292; p. 736, 736–737, 745.

<sup>129</sup> Žr. *ibid.*, t. I: „Vaikų atliekama arija savo motinai Šv. Uršulės dieną 1804 m.“ („Aryjka na dzien św. Urszuli od dziatek dla matki 1804“), p. 375–376; „Prisiminimas Eugenijaus Lopacinskio, buvusio Telšių vienuolino vyresniojo, dabar gyvenančio Nevėžyje, varduvių proga“ („Eugeniuszowi Łopacińskiemu, bywшему gwardianowi telszewskiemu, teraz w Niewiaży mieszkającemu na imieniny pamięć“), p. 432–434, žemiau prierašas: „Lopacinskiui išvykus vaikų dainuota per jo varduves“ („po oddaleniu Łopacińskiego to było na jego imieniny śpiewane przez dzieci“).

<sup>130</sup> Štai 1802.X.18 Karolina grodama gitara sudainavo vienuolio Luko Šimkevičiaus varduvių progą parašytą ariją (*ibid.*, t. I, p. 288–290), po trijų dienų abi dukros daina sveikino su

ir grodavo gitara<sup>131</sup>. Neretai svečius linksmindavo visa šeima: tėvas grieždavo smuiku<sup>132</sup>, vyresnioji dukra grodavo gitara, o kiti vaikai dainuodavo<sup>133</sup>. Nuo 1804 m. pabaigos Klementas kviesdavosi svečių stebėti jo vaikų „meninių bandymų“ – vaidinimų ir dainų, o tekstai, žinoma, buvo jo paties sukurti<sup>134</sup>. Ypač daug tokių vaidinimų rengta 1805–1806 m.<sup>135</sup>. Vaidinimams net skolin-

---

varduvėmis savo motiną, linkėdamos laimės (*ibid.*, t. I, p. 287–288), o po kurio laiko Karolina grodama gitara sudainavo „Šoklių mazurką“ („Skoczny mazurek“), parašytą Telšių pilies teismo regento Tado Butvilo varduvių proga (*ibid.*, t. I, p. 291–292). Karolinai skirtoje knygoje su dainomis gitarai Klementas buvo įrašęs: „geriau tegu panelytė dainuoja, groja ir šoka / negu kampe kūkčioja, guodžiasi ir verkia“ („lepiej jest gdy panneczka śpiewa, gra i skacze / niżli w kącie szlocha, narzeka i płacze“), *ibid.*, t. I, p. 292.

<sup>131</sup> Atrodo, jog groti gitara Klementas mokėsi 1801–1802 m. Vilniuje, kai dirbo teisėju Lietuvos Vyriausiąjame Teisme. Viename iš tuo laikotarpiu rašytų laiškų jis minėjo išmokęs gitara sugroti kelias populiarias melodijas (*ibid.*, t. I, p. 293). Ten pat 1802 m. pradžioje jo rašyti laišakai rodo pastangas, dėtas siekiant parūpinti natų ir gitaros stygų (*ibid.*, t. I, p. 245, 251–252), o 1803.IX.22 vieno vienuolio jis prašė akinių bei žadėtos gitaros (*ibid.*, t. I, p. 300–303).

<sup>132</sup> Tiesa, 1808.X.18 varduvių proga Lukui Šimkevičiui rašytame pasveikinime Klementas teigė jau atpratęs nuo smuiko (*ibid.*, t. III, p. 1–2).

<sup>133</sup> *Ibid.*, t. I, p. 635–640.

<sup>134</sup> *Ibid.*, t. I: „Piemėnų lopšinė Kalėdų dieną“ („Pasterzów kołyska w dzień Bożego Narodzenia“), prierašas: „per Kalėdas vaidinta komedija, buvo padirbtas Betliejus, prie jo pabaigoje dainuota“ („przy komedyjce na Boże Narodzenie był zrobiony Betlejem i przy nim śpiewano na końcu“), p. 427–429; „1804 m. kalėdinė giesmė“ („Kolęda 1804“), prierašas: „prieš komediją per Kalėdas buvo giedama kaip himnas“ („przed komedyjką na Boże Narodzenie reprezentowano w sposobie hymnu była śpiewana“), p. 430–431; „Arija, pritaikyta dramai iš vaikų teatro knygos, kurią vaikai vaidins per [1805 m.] Velykas“ („Aryjka stosowna do reprezentować się mającej na Wielkanoc przez dzieci dramy z książki teatru dzieciennego“), p. 470–472; „Pasveikinimas per Velykas prieš pradėdant vaidinti dramą“ („Włóczębno czyli powinszowanie na Wielkanoc przed zaczęciem dramy“), p. 472–474.

<sup>135</sup> 1805 m. gegužės mėn. vaidinta drama, kuriai Klementas parašė „giesmę“ („kant“) ir ariją, ši buvo atliekama po vaidinimo su padėka žiūrovams (*ibid.*, t. I, p. 507–510, 510–511). Birželio 12 d. vaikai vaidino Telšių žemės teismo pirmininko Anupro Važinskio varduvių proga (*ibid.*, t. I, p. 511–512). Dar vienas vaidinimas, vykęs lapkričio mėn., buvo susietas su 1805 m. spalio mėn. Vilniuje įvykusiais rinkimais – buvusių ir naujų Telšių žemės teismo pareigūnų garbei. Ta proga vaikai giedoja arijas, o kambarys buvo papuoštas pareigūnų herbais ir užrašais, kuriais šlovinti giminės ir aukštintas jų teisme atliekamas darbas (*ibid.*, t. I, p. 588–589, 610–611, 611–612, 617–619). 1806 m. vasario mėn. vaikai turėjo vaidinti komediją „Sūnus laimingas kariuomenėje“ („Syn w wojsku szczęśliwy“) ir dainuoti Klemento parašytą dainą (*ibid.*, t. I, p. 629–630, 630–631, 632). Tąkart žiūrėti vaidinimo kviesta iš viso apie dešimt asmenų – artimiausių kaimynų ir Telšių bernardinų vienuolių (*ibid.*, t. I, p. 625–626, 626). 1806.IX.30 vaidinimas buvo skirtas Rusijos kariuomenės dalinio išžygiavimo iš Telšių kautis su prancūzais progai, taip pat dainuotas Klemento parašytas maršas (*ibid.*, t. I, p. 769–770). 1806.X.21

tasi „rekvizitų“ iš kaimynų: išliko Klemento rašytas laiškas, iš kurio sužino-  
me, jog iš vėliavininko Kerbedžio tam tikslui buvo pasiskolintos plačkelnės<sup>136</sup>.  
1808 m. džiaugdamašis dėl gražintų skolų Klementas planavo surengti puo-  
tą su šokiais, į ją pakviesti kaimynus, teismo pareigūnus, advokatus, kurie  
stebėtų, kaip jo vaikai pademonstruos „teatro vaizdus“<sup>137</sup>. Klementas teigė,  
jog tie kūrinėliai nebuvo aukšto lygio, bet jų paskirtis – įpratinti vaikus prie  
viešų pasirodymų, padaryti juos drąsesnius<sup>138</sup>. Tiesa, sunku vienareikšmiškai  
atsakyti į klausimą, ar Klementas tikėjosi sulaukti savo kūrybos pripažinimo  
ir sklaidos<sup>139</sup>. Pats autorius antrojo eilių tomo įvade pabrėžė, jog rašydamas  
nenorįs pademonstruoti gebėjimų eiliuoti ir apskritai poeto talento netu-  
rįs. Panašiai baigdamas pirmąjį *Veikalėlio* tomą teigė, jog neprilygs „lengva  
plunksna“ („prėdkiego pióra nie dogonię“) kuriantiems poetams, jam rašymas  
sekąšis sunkiai – „šimtą kartų išbrauksiu, / kol perteiksiu savo mintį“ („sto razy  
zmażę / nim myśl mą wyobrażę“)<sup>140</sup>. Kita vertus, eiliuotame „Laiške mokykloje

---

dukros sugiedojo varduvininkui Lukui Šimkevičiui skirtą ariją, vėliau buvo suvaidinta ko-  
medija, kurią užbaigė dar viena Klemento parašyta daina (*ibid.*, t. I, p. 766–767, 768–769,  
773–774, 775). Kitą vaidinimą vaikai atliko savo motinos varduvių proga, sveikindami ją ir  
nupieštu portretu su iškilmingais užrašais (*ibid.*, t. I, p. 774–775).

<sup>136</sup> *Ibid.*, t. I, p. 782–783.

<sup>137</sup> *Ibid.*, t. II, p. 669–679. Tiesa, tų pačių metų antroje pusėje rašytame eilėraštyje, pavadinta-  
me „Šiandieninis pasaulis kiekvieną kritikuoja“, Klementas pasakojo iš viso surengęs apie  
dešimt vaidinimų, kuriuos nutraukė sužinojęs, jog jo namas telšiškių yra pravardžiuojamas  
„teatru“ (*ibid.*, t. II, p. 971–981).

<sup>138</sup> *Ibid.*, t. I, p. 635–640. Neabejotinai vaikams buvo skirta ir daugiau Klemento parašytų  
kūrinių – pirmiausia mįslės, plg. „Mįslės, dėl pramogos parašytos prieš 1805 m. Kalėdas“  
(„Zagadki dla zabawki pod hasłem kolędy przed Bożym Narodzeniem napisane 1805“),  
*ibid.*, t. I, p. 597.

<sup>139</sup> Apie XIX a. pirmos pusės bajorų intelektualines aspiracijas plačiau žr. Reda Griškaitė, „Lietuvos  
provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis):  
bendrieji tyrimo aspektai“, *Lietuvos istorijos metraštis*, 2014, Nr. 2013/1, p. 25–56.

<sup>140</sup> „Laiškas, rašytas Kalėdų proga su sveikinimu“ („List w tytule kolędy z powinszowanie do  
pewnego“), *Dzielko*, t. I, p. 994–996. Beje, įdomu paminėti paties Klemento aiškinimą, kodėl  
jam nesiseka parašyti ištis gerų eilėraščių („Išpažintis“ („Wyznanie własne“), *ibid.*, t. II,  
p. 381–385). Čia jis išskyrė šiuos veiksnius: 1) lankstumo stoka, verčianti visuomet laikytis  
pirminio sumanymo; 2) nekantrumas, karštas būdas, verčiantis viską daryti paskubomis,  
„lyg kas muštų per sprandą“ („jakby kto bił w kark“). Pastarąjį bruožą jis taip pakomen-  
tavo: „jeigu mano pradėtas darbas užsitęs, tuomet jis man pradeda kelti pasibjaurėjimą ir  
jo nebaigdamas sunaikinu“ („że gdy zaczęta robota cokolwiek przeciągnie się, ją obrzydę  
i potym nie kończąc zniszczę“), „taip daug mano rašinių pražūva“ („tym sposobem mych  
robót wiele ginie“).

besimokančiam jaunam ponaičiui“, turėdamas omenyje eilėraščių rašymą, teigė, jog „ne šventieji puodus lipdo“ („nie šviėci garki lepią“)<sup>141</sup>. Antrojo rankraščių tomo pabaigoje autorius paprašė savo kūrybinį palikimą saugoti ne dėl jo išskirtinumo, bet dėl įdėto darbo: „juk protėvių senienos laikomos namuose / ne dėl naudos, / bet todėl, kad buvo jų rankų darbo“ („wszak poprzedników po domach zabytki / nie przeto dzierżą, że czynią pożytki / lecz że robota była własnoręczna“) ir liepė „neduoti jo niekam skaityti, / bet laikyti namuose savo žiniai“ („i to nie dawać czytywać nikomu / lecz tylko chować dla swej wiedzy w domu“)<sup>142</sup>. Vis dėlto šiuos pasisakymus greičiausiai reikia priskirti prie savicenzūros. Klemento pomėgis eiliuoti buvo gerai žinomas tarp Telšių bajorijos ne tik dėl apskrityje jo užimamų aukštų pareigų<sup>143</sup>, bet ir dėl sąmoningos kūrybos sklaidos. Šioje vietoje verta išskirti dar vieną didelę grupę tekstų, susijusių su pragmatinėmis Klemento rašymo intencijomis: tai proginė literatūra, adresuota autoriaus asmeniškai pažįstamiems žmonėms – bendradarbiams iš teismo, kaimynams, bičiuliams (vad. tekstinei bendruomenei), kurie būdavo sveikinami varduvių arba religinių švenčių (Velykų, Kalėdų) proga<sup>144</sup>. Tokio sveikinamojo ir kartu panegirinio žanro eilėraščiai būdavo siunčiami aukštiems pareigūnams, tarp jų Žemaičių vyskupui Steponui Giedraičiui<sup>145</sup>, o vėliau ir Juozapui Arnulpui Giedraičiui<sup>146</sup> – ryšiai su šiuo sulaukė daugiausia

<sup>141</sup> *Ibid.*, t. I, p. 96–100.

<sup>142</sup> „Veikalo pabaiga“ („Koniec dzieła“), *ibid.*, t. II, p. 997–1000.

<sup>143</sup> 1809 m. vykusiame seimelyje jis netgi dėl to buvo pašiepiamas – bajoras Putramentas viešai skaitė kažkokį prieš Klementą nukreiptą eiliuotą paskvilį, plg. *Dziełko*, t. III: „Atsikirtimas Putramentui už paskvilį“ („Ucinek Putramentowi za paszkwilek“), p. 102.

<sup>144</sup> Beje, dažnai tokiuose sveikinimuose jis pridurdavo, jog tai daro laikydamasis senų papročių, plg. *ibid.*, t. III, p. 562. Būdamas advokatu Klementas taip pat palyginti dažnai remdavosi ne galiojančiais teisės aktais, bet „senais papročiais“, plačiau žr. Adam Stankevič, „Teisininkas Antanas Klementas“, p. 21–68.

<sup>145</sup> 1798 arba 1799 m. parašytas „Eilėraštis, Šv. Stepono dienos proga dedikuotas kunigaikščiui Žemaičių vyskupui“ („Wiersz w dzień św. Szczepana księciu biskupowi żmudzkiemu ofiarowany“), *Dziełko*, t. I, p. 128–130.

<sup>146</sup> Klementas neabejotinai yra lankęsis Alsėdžiuose ir asmeniškai pažinojo vyskupą. Žr. Klemento laišką Telšių bernardinų vienuolyno vyresniajam, kuriame teiraujamasi dėl bendros kelionės į Alsėdžius (*ibid.*, t. III, p. 415). Netekęs pareigų, 1810 m. Klementas pasirūpino, kad patvirtinimą apie jo nepriekaištingą septyniolika metų trukusią tarnybą pasirašytų aukščiausi apskrities pareigūnai ir iškiliausi asmenys, tarp jų Telšių maršalas Vladimiras Gadonas ir Žemaičių vyskupas J. A. Giedraitis (Klemento laiškas advokatui Bagdonavičiui, *ibid.*, t. III, p. 459).

istoriografų dėmesio. Atskiri kūriniai buvo rašomi ir viešai skelbiami ir kito-  
 mis progomis, pvz., 1805 m. pabaigoje perrinktas į Telšių žemės teismo teisėjo  
 pareigas Klementas buvo parašęs ariją, kuri buvo atliekama „buvusių ir naujai  
 išrinktų pareigūnų garbei“, o 1806 m. iš anksto parengė užrašus ir ariją, skirtus  
 pasveikinti Joninių proga keturis Telšių pareigūnus: maršalą Joną Pilsudskį,  
 pakamarių Joną Gadoną, žemės teismo pirmininką – dar vieną Joną Pilsudskį  
 ir pilies teismo raštininką Joną Šiukštą<sup>147</sup>. Išliko bent kelios užuominos apie  
 tai, jog Klemento kūriniai buvo duodami skaityti: Telšių dvasininkui Juoza-  
 pui Januškevičiui Klementas buvo paskolinęs savo parašytą dramą<sup>148</sup>, o Telšių  
 žemės teismo pirmininkui Jonui Pilsudskui 1806 m. spalio 28 d. gražino ne  
 tik pasiskolintą knygą su Krasickio eilėraščiais, bet pridėjo ir savo parašytus  
 devynis analogiško žanro kūrinėlius<sup>149</sup>. Panašiai jo kūrinėlių yra gavę ir kiti  
 asmenys, su kuriais jam teko artimiau bendrauti<sup>150</sup>. Tiesa, tuo pat metu apie  
 Klemento ryšius su kitais poetais beveik jokių žinių nėra. Tuo metu Telšių žė-  
 mės teisme dirbo dar vienas žinomas literatas – Jonas Kobeckis<sup>151</sup>, tačiau Kle-  
 mento ryšiai su juo tik epizodiniai, pvz., Kobeckis buvo leidęs savo miške išsi-  
 kasti šermukšnių medelių, kuriuos Klementas ketino pasodinti palei tvorą<sup>152</sup>.

<sup>147</sup> *Ibid.*, t. I: „Ateičiai parengti užrašai, skirti maršalui, pakamariui, [teismo] pirmininkui ir raštininkui“ („Napisy do iluminacyjki, na przyszłość zrobione, marszałka, podkomorzego, prezydenta i pisarza“), p. 610–611, 688–689; „Ta pačia proga ateičiai parašyta arija keturiems Jonams“ („Aryja do tegoż na przyszłość dla 4 Janów“), p. 689–691.

<sup>148</sup> Klemento laiškas prašant ją gražinti, kartu primenant, jog dvasininkas ją pasiskolino prieš tris metų ketvirčius, *ibid.*, t. III, p. 596–597.

<sup>149</sup> Pasakėčios sekant Krasickiu, *ibid.*, t. I: „Rūmai ir kaimas“ („Pałac i wieś“), „Laikrodis ir valsietis“ („Zegar i chłop“), „Butelis ir stiklinė“ („Butelka i szklanka“), „Muzikantas ir septyni spragilai“ („Muzyk i 7 cepów“), „Dagilėlis“ („Szczygiełek“), „Banga, žemė ir vėjas“ („Fala, ląd i wiatr“), „Braškė ir žolė“ („Truskawka i trawka“), „Kiemsargis ir kuinas“ („Kundel i muc“), „Frakas ir chalatas“ („Frak i szlafrok“), „Dalis pasakos, dalis tiesos“ (Część bajki, część prawdy“), p. 787–796.

<sup>150</sup> Plg. „Pokštas, rašytas teismo sesijos metu [Pranciškui] Jančevskui, Raseinių žemės teismo ir Lietuvos Vyriausiojo teismo teisėjui“ („Zabaweczka pisana czasu sesyi sądowniczej dla jw. Janczewskiego sędziego ziemskiego i sądu Głównego Litewskiego z powiatu rosieńskiego“), *ibid.*, t. I, p. 266–267; „Kreipimasis į [Telšių] advokato ir kamarininko Jakavičiaus ūsus“ („Do wąsu Jakowicza komornika i adwokata“), *ibid.*, t. II, p. 133–136.

<sup>151</sup> „Wincenty Wizbor-Bohdanowicz, Szczegóły niektóre życia mojego“, p. 251.

<sup>152</sup> *Dzieltko*, t. II, p. 553–554. Priežastis, matyt, ta, jog Kobeckis buvo Gorskų politinės grupuotės narys, o Klementas buvo priešingos frakcijos atstovas. Tas aiškiai pasimatė per 1809 m. rinkimus į Telšių žemės teismo teisėjo vietą.



Yra žinoma, jog kai kurie asmenys Klementui atrašydavo eilėmis<sup>153</sup>. Tarp tokių korespondentų išskirtinę vietą užėmė Raseinių dominikonų vienuolyno vyresnysis Pijus Žilevičius: jis ne tik atrašydavo eilėmis, bet ir atsiųsdavo Klementui savo eilėraščių, pvz. 1809 m. balandžio 4 d. buvo atsiuntęs eilėraštį pavadinimu „Vilnietiški eilėraščiai, arba paskvilis apie žemaičius“ („Wileńskie wierszyki czyli paszkwil na Żmujdzinów“)<sup>154</sup>. 1810 m. Klementas prie eiliuoto laiško Žilevičiui pridėjo eilėraštį, kuriame aprašė savo emociją būklę po žmonos mirties<sup>155</sup>. Tačiau su tame pat krašte gyvenančiu ir neabejotinai pažįstamu Dionizu Poška greičiausiai nesusirašinėjo, nors ryšius su juo palaikė ne tik Kobeckis, bet ir kitas Telšių pilies teismo tarnautojas Juozapas Svirtunas<sup>156</sup>. Kita vertus, su Klemento kūryba Poška bent iš dalies buvo susipažinęs. Domykas Urbas pagrįstai spėjo, jog Poškai galėjo būti žinomas Klemento atliktas Pranciškaus Karpińsko idilės „Trzeba się kochać“ vertimas į lietuvių kalbą<sup>157</sup>. Tačiau tokiu atveju greičiausiai reikėtų kalbėti apie netiesioginį pastarųjų bendravimą. Tikėtina, jog tarpininkauti galėjo Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulpas Giedraitis, kurio įtaka vėlyvajai Klemento kūrybai buvo labai žymi. Iš pradžių Klementas ganytoją sveikino nedideliais lenkų kalba parašytais eilėraščiais<sup>158</sup>, o vėliau nepatingėjo į lietuvių kalbą išversti nemažai anksčiau

<sup>153</sup> Plg. Klemento laišką Pskovo dalinio pavėliavininkui Tučilovskiui, kuriame šis dėkoja už atsiųstą eiliuotą sveikinimą (*ibid.*, t. III, p. 92–93). Panašiai Klementas buvo gavęs Volkovysko kamarininko Rutkovskio eiliuotą laišką, kurio ritmą sudarė kiekvienos eilutės pabaigose esantys vienskiemeniai žodžiai. Klementas priėmė iššūkį ir atrašė tokiu pat būdu (*ibid.*, t. II, p. 817–820).

<sup>154</sup> *Ibid.*, t. II, p. 987; *ibid.*, t. III, p. 179–183, 600–604.

<sup>155</sup> *Ibid.*, t. III: „Pranešimas bičiuliui apie liūdesį dėl žmonos mirties“, p. 648–656; ištrauka iš laiško Raseinių dominikonų vienuolyno vyresniajam Pijui Žilevičiui, p. 683–684.

<sup>156</sup> Vytautas Berenis, „Žemaitijos dvarai – kultūros židiniai: kai kurie bajoriškos kultūros orientacijos aspektai (XIX a. pradžia – 1863 m.)“, in: *Žemaičių praeitis*, t. 3, Vilnius: VDA, 1994, p. 138. Beje, Juozapą Svirtuną Klementas vėliau buvo pasirinkęs vienu iš savo testamentu vykdytojų, žr. LVIA, f. 391, ap. 2, b. 17.

<sup>157</sup> Dionizas Poška, *Raštai*, tekstą paruošė Domykas Urbas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959, p. 145.

<sup>158</sup> *Dzielko*, t. II: „Maža puokštelė, parašyta Žemaičių vyskupui, ordinu kavalieriui Juozapui Arnulpui Giedraičiui 1807 m. kovo 19 dienai“ („Mały bukciecik dla jo. księcia Józefa Arnulfa Giedroycia biskupa diecezji żmudzkiej kawalera orderów na rok 1807 marca 19 zrobiony“), p. 122–124; „Valstiečių pokalbis ir jų daina, perkeltos ant popieriaus ir 1808 m. kovo 19 d. nusiųstos į Alsėdžius („Razhawor wieśniaków i ich piosenka na papier przeniesione i do Olsiad przesłane 1808 marca 19“), p. 733–736.

parašytų kūrinių<sup>159</sup>. Ir apskritai, daugiausia lietuviškų eilėraščių buvo parašyta kaip tik intensyvesnio Klemento bendravimo su Giedraičiu laikotarpiu (1809–1810), o kai kurie buvo skirti būtent pastarajam<sup>160</sup>. Taigi, paskatin-tas Žemaičių vyskupo, Klementas daug laiko skyrė kūrybai lietuvių kalba, ir greičiausiai tai rodo, kad jam vis dėlto buvo svarbu jo kūrybos pripažinimas ir sklaida. Tiesa, šiame tyrimų etape plačiau šios svarbios temos išnagrinėti nėra įmanoma.

Apibendrinant galima teigti, jog Antano Klemento kūrybai skirtoje istorio-grafijoje nepakankamai dėmesio skirta šio menininko asmenybei atskleisti. Išdėstyti duomenys rodo Klemento pastangas įamžinti savo vardą giminėje, taip pat jo kūrybinės aspiracijos šaltinius. Meniškos prigimties žmogus savo kūrybingumą išreiškė rašydamas literatūrinius kūrinius, kuriuos lėmė ne tik poreikis estetizuoti kasdienybę, bet ir pragmatinės intencijos – noras ugdyti vaikų moralines nuostatas, palaikyti draugiškus santykius su įtakingais asmenimis bei įtvirtinti savo vaidmenį visuomenėje. Negausūs duomenys apie Klemento kūrybos sklaidą leidžia spėti apie puoselėtas ambicijas būti įvertin-tam, tačiau šis ir kiti klausimai (tarp jų – apie ryšius su kitais intelektualais) reikalauja papildomų tyrimų.

#### ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

„Wincenty Wizbor-Bohdanowicz, Szczegóły niektóre życia mojego. Wspomnienia pales-tranta żmudzkiego z lat 1781–1833“, do druku przygotował i przypisami uzupełnił Michał Brensztejn, *Ateneum wileńskie*, 1929, t. 6, p. 225–258.

ANDRIUKONIS TOMAS, *Originalieji Antano Baranausko tekstai (1853–1863) – rašymo istorija*, daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2013.

BERENIS VYTAUTAS, „Žemaitijos dvarai – kultūros židiniai: kai kurie bajoriškos kul-tūros orientacijos aspektai (XIX a. pradžia – 1863 m.)“, in: *Žemaičių praeitis*, t. 3, Vilnius: VDA, 1994, p. 136–145.

<sup>159</sup> Įdomu pastebėti, jog savo žymųjį lietuviškų eilėraščių rinkinį *Donis pridera* Klementas pradėjo rengti gerokai iš anksto, dirbo prie jo jau per 1809 m. Kūčias, o nusiųsti planavo tik Žemaičių vyskupo varduvių dieną – 1810.III.19 (*ibid.*, t. III, p. 534–559).

<sup>160</sup> Pvz., 1810 m. lietuviškai parašytas eiliuotas laiškas Žemaičių vyskupui, prašant leisti pas-ninko metu valgyti mėsą, buvo „parengtas ateičiai, kai bus pagyventa, bus išsiųstas“ („na-terminowany na przyszłość, kiedy pożyje się, poszle się“, *ibid.*, t. III, p. 959–962). Skelbta: Antanas Klementas, *Žemaitiška giesmelė*, p. 83–85.

- BIRŽIŠKA MYKOLAS, „Antanas Klementas. Lietuvių rašytojas pradžioj XIX–ojo amžiaus“, in: Idem, *Iš mūsų kultūros ir literatūros istorijos. II knyga*, Kaunas: Spindulio bendrovės spaustuvė, 1938, p. 17–82.
- BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Senųjų lietuvių rašytojų rašiusių prieš 1865 m. biografijos, bibliografija ir biobibliografijos*, t. II: XVIII–XIX amžiai, Čikaga, 1963.
- BUCHOWIEC PAWEŁ, *Dwujęzyczne początki nowożytnej literatury litewskiej. Rzecz z pogranicza polonistyki*, Kraków: Universitas, 2008.
- DRUNGILAS JONAS, „Pamirštos kilmės labirintuose: Nagurskių giminės atvejis XVIII amžiaus antrojoje pusėje“, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kuni-gaikštystė. Valstybė, kultūra, edukacija*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2015, p. 221–248.
- GAIGALAITĖ VITA, *Antanas Klementas. Lietuvos bajoro ir rašytojo portretas*, Vilnius: Vaga, 2005.
- GIRDZIJAUSKAS JUOZAS, *Lietuvių literatūros istorija. XIX amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
- GRIŠKAITĖ REDA, „Lietuvos provincijos intelektualų grupės formavimasis ir raida (XIX a. pradžia – XIX a. 7 dešimtmetis): bendrieji tyrimo aspektai“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2014, Nr. 2013/1, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 25–56.
- KLEMENTAS ANTANAS, *Žemaitiška giesmelė*, paruošė Vytautas Vanagas, Vilnius: Vaga, 1972.
- KRALIKAUSKAS JUOZAS, „Žemaitiškoji A. Klemento kūryba“, *Židinys*, 1939, Nr. 5–6. *Lietuvos literatūros antologija 1795–1831: Šviečiamasis klasicizmas, preromantizmas*, t. I, sudarytoja Brigita Speičytė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016.
- LUKŠIENĖ MEILĖ, GALINIS VYTAUTAS, *Lietuvių literatūros istorija*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.
- POŠKA DIONIZAS, *Raštai*, tekstą paruošė Dominykas Urbas, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1959.
- STANKEVIČ ADAM, „Advokato Antano Klemento kalbos“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2015, Nr. 2014/2, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 175–198.
- STANKEVIČ ADAM, „Antano Klemento karjera Telšių žemės teisme“, in: *Teisė*, 2016, t. 98, p. 55–66.
- STANKEVIČ ADAM, „Teisininkas Antanas Klementas – advokato praktika Raseinių žemės ir pilies teismuose“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2016, Nr. 2015/1, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, p. 21–68.
- STANKEVIČ ADAM, „Žmogų puošia protas ir linksmumas. Teisė Antano Klemento gyvenime ir kūryboje“, *Kultūros barai*, 2015, Nr. 9, p. 96–102.
- SUBAČIUS GIEDRIUS, „Antano Klemento žemaičių kalba“, in: *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1997, t. 37, p. 225–246.

ADAM STANKEVIČ

## Literary Aspirations of Antanas Klementas

### *Summary*

The paper deals with literary works of Antanas Klementas, which are interpreted on the basis of the facts from his biography. The data of the history of the Klementas family point to the social advancement of Antanas Klementas among his relatives: a representative of the impoverished nobility, he managed to become a member of an elite public service of a district, and later of a county. A hypothesis is suggested that his idea to publish a manuscript as a book of poems might have been related to his wish to impart meaning to the achieved social status, and he began working on it in 1803 or 1804. In this way Klementas wanted to immortalize himself in the history of his family and to set an example to his offspring in the sense of both his career and his lifestyle. Since the poet cherished certain intellectual aspirations, he expected his works to be appreciated and disseminated. The present paper analyses pragmatic intentions of Klementas's writing: occasional literature addressed to the people the author knew personally and 'didactic' texts aimed at developing the moral attitudes in his children.

KEYWORDS: Antanas Klementas; Lithuanian literature of the nineteenth century; Lithuanian didactic poetry.

Gauta 2016 09 22

Priimta 2016 12 04